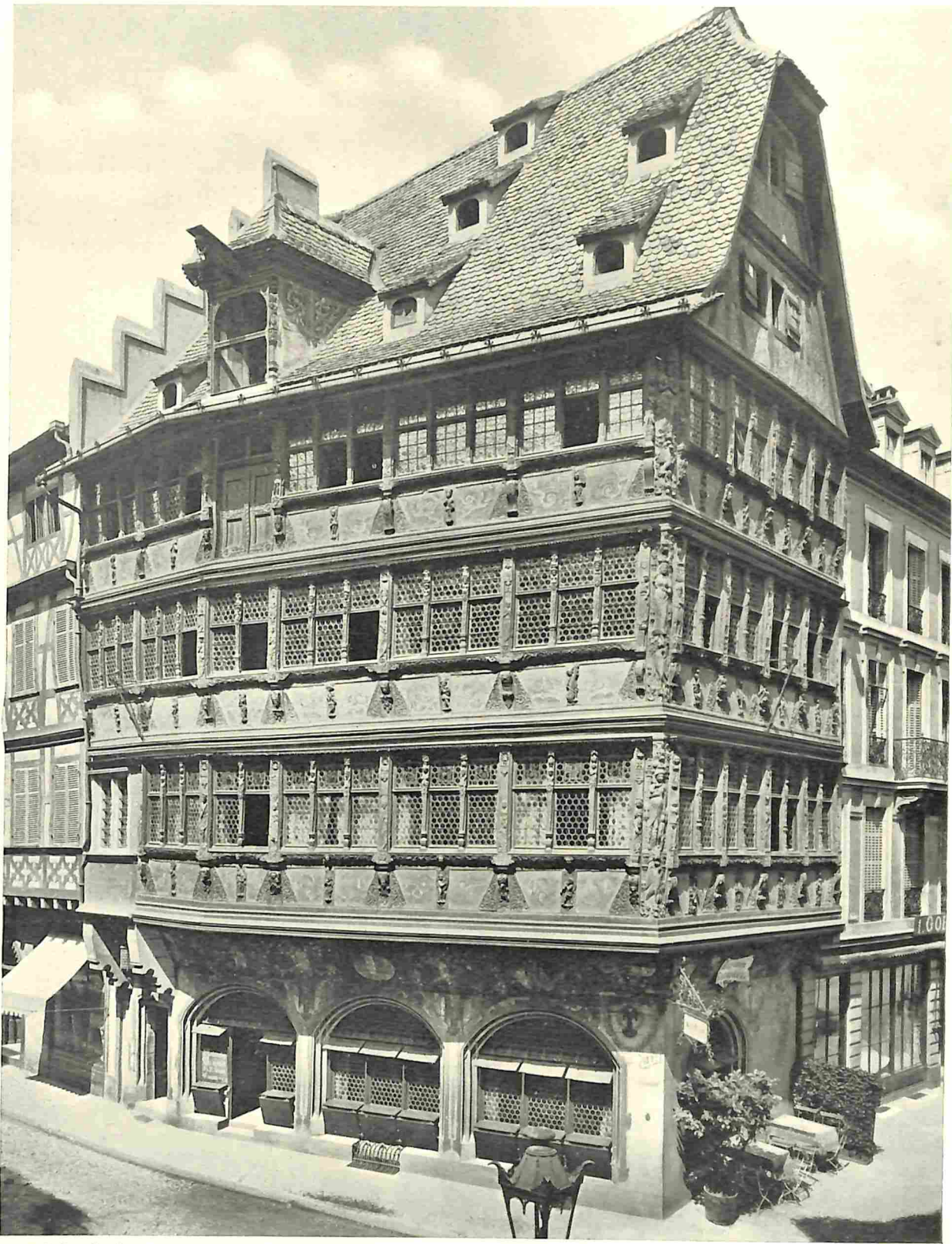

BUITEN

12^E JAARGANG N^O. 47.

ZATERDAG 23 NOVEMBER 1918.

Foto C. Steenbergh.

DE HOOFDSTAD VAN DEN ELZAS.
HET KAMMERZELL'SCHES HAUS OP DEN HOEK VAN HET DOMPLEIN TE STRAATSBURG. HET
ONDERSTE GEDEELTE DAGTEEKENT UIT 1465, DE GEDEELTEN DAARBOVEN UIT 1589.

BUITEN

Geïllustreerd Weekblad
aan het Buitenleven gewijd

Redacteur: Mr. A. LOOSJES.

INHOUD:

DE PELSJAGERS, DOOR HULBERT FOOTNER (12)	BLZ. 554, 563
ONTVANGEN BOEKEN	BLZ. 555
DE HOOFDSTAD VAN DEN ELZAS, DOOR G. WIJGMANS, GEÏLLUSTREERD	BLZ. 553, 556—559
HAAR NEEF, DOOR E. VAN LIDTH DE JEUDE	BLZ. 559
SINT KATRIJN, DOOR F. W. DRIJVER	560
ROTSTUINEN EN ROTSBEPANTING, DOOR J. KLEBER GZN., GEÏLLUSTREERD	BLZ. 560—561
NIEUWERKERK IN DUIVELAND, GEÏLLUSTREERD	BLZ. 562
ZEVENTIENDE-EEUWSCHE SPORT, DOOR MR. DR. S. MULLER FZN., GEÏLLUSTREERD	BLZ. 562—563
HET KASTEEL HILLENRADE PIJ SWALMEN, DAT DEN EX- KROONPRINS VAN DUITSCHELAND ALS VERBLIJFPLAATS IS AANGEWEEZEN, ILLUSTRATIE	BLZ. 564

BERICHTEN VAN REDACTIE EN UITGEVERS.

Men gelieve alles wat de Redactie of de Administratie van dit weekblad betreft te adresseeren aan de Uitgevers Scheltema & Holkema's Boekhandel, Rokin 74—76, Amsterdam, met de toevoeging: „Voor de Redactie” of „voor de Administratie van het Weekblad Buiten”. Duidelijke naam en adresvermelding wordt verzocht ook achter op de foto's.

De uitgevers verzoeken beleefdijk dit blad te noemen als men naar aanleiding van eene advertentie, een aanvraag of een bestelling aan een adverteerder doet.

Afzonderlijke nummers: Prijs 25 cts.

DE PELSJAGERS.

(12)

EEN VERHAAL UIT ATHABASCA
DOOR HULBERT FOOTNER.

AMBROSE overwoog nu zijn woorden niet meer. „Je maakt iemand gek!” riep hij. „Je wilt niet naar rede luisteren. Een ding moet zus en zoo zijn, omdat jij het zoo hebben wilt. Ik pijnig mijn hersens om woorden te vinden om jouw gevoelens te ontzien, en dit is mijn dank. Welnu, de waarheid moet je hooren!”

„Verlaat het huis!” riep Colina.

„Niet voor ik gesproken heb.”

Ze hield de handen tegen de ooren.

„Dat is kinderachtig,” zei hij spottend. „Je kunt me toch wel hooren. In het geheele Noorden wordt je vader de slavendrijver genoemd.”

Colina zag hem zwijgend en bleek aan. Haar woede had het hoogste punt bereikt. „Ga!” zei ze. „Ik heb afgedaan met je.”

„Nog één ding,” zei hij halsstarrig. „De prijs van tarwe. Ik had niets van onrechtvaardigheid moeten zeggen. Dat daargelaten, zal het verstandig zijn den boeren hun prijs te betalen. Anders is er een bloedige opstand op komst!”

Toen Ambrose naar de deur ging, kwam Gordon Strange juist binnen.

„Wacht!” beval Colina. „Dit moet je ook hooren.”

Het was onmogelijk op haar strak gezicht te lezen wat er zou komen. Ambrose wachtte, hopende op het onwaarschijnlijke.

„U komt over de tarwe?” vroeg Colina.

„Eerst uw vader,” zei Strange ongerust en medelijdend.

„Hij is niet gevaarlijk ziek,” antwoordde Colina.

„O,” zei Strange. „Ja, de boeren wachten.”

Colina zei duidelijk: „De prijs is één-vijftig per bushel.”

„Dat dacht ik wel,” zei Strange. „Ik zal het hun zeggen.”

Hij ging heen.

„O, Colina!” riep Ambrose gebroken.

Zij verliet langzaam de kamer, alsof hij er niet geweest was.

Ambrose zou niet hebben kunnen zeggen hoe hij uit het huis gekomen was.

HOOFDSTUK IX.

HET PLAN DE CAMPAGNE.

Ambrose lag in zijn tent, het hoofd in de armen verborgen, en trachtte niet te denken. Job likte zijn hand onopgemerkt. Een groot, komende uit de richting van de rivier, dwong hem op te staan. Terwijl hij uit zijn tent kroop, keek hij onwillekeurig naar de zon. Het was ongeveer drie uur 's middags.

Tole Grampierre landde op de steenen. „Je bent ziek,” riep hij uit toen hij Ambrose's gezicht zag.

Al verliest het leven al zijn bekoring, men moet het toch weer met een vriendelijk gezicht tegemoet gaan. „*Mal de tête*,” zei Ambrose luchtig. „'t Zal wel gauw over zijn.”

Tole nam de verklaring aan. Hij zeide Ambrose, dat hij er dien morgen ook geweest was, doch hem niet had aangetroffen. Hij was teruggekomen om te vertellen wat de blanke reeds wist: dat ofschoon Gaviller neerlag tengevolge van een geheimzinnige ziekte-aanval, hij bericht van zijn ziekbed had gezonden, dat hij niet meer dan één-vijftig voor de tarwe wilde betalen. „De mannen zijn erg kwaad,” vervolgde Tole op zijn zake-lijke manier. „Naar mijn vader luisteren ze niet meer. Te oud zeggen ze. Van avond komen ze allen in ons huis te zamen. Er komen moeilijkheden. Vader zei dat ik je moest halen. Hij zei, dat je het misschien voorkomen kunt.”

„Ik het voorkomen?” zei Ambrose lachende. „Wat zou ik kunnen doen?”

Tole haalde de schouders op. „Vader zegt, dat jij de eenige bent, die het kan tegenhouden.”

Het was Ambrose duidelijk, dat moeilijkheden gevaar betekenden voor Colina. „Ik zal komen,” zij hij lusteloos.

„Waar is je kano?” vroeg Tole.

Ambrose vertelde het hem.

„Breng alles mee,” zei Tole. „Je moet nu bij ons logeeren. totdat je terugkomt. Mijn moeder heeft goede medicijnen. Zij geneest *mal de tête*.”

Ambrose bedacht bitter, dat de huismiddeltjes van Tole's moeder wel geen invloed op zijn kwaal zouden hebben. Echter verlangde hij volstrekt niet alleen te blijven; hij was niet aangelegd tot passieve berusting in de smart. Hij pakte bijeen wat er nog van hem was en Tole laadde het in de kano.

Het huis van Grampierre was anderhalve mijl verder dan het etablissement van de Maatschappij aan den overkant van de rivier. De twee jonge mannen moesten dus drie mijlen tegen de stroom op roeien. Toen hij aan wal stapte zag Ambrose een laag, breed huis voor zich, gebouwd van rechthoekige stukken hout, en gewit; ongeveer in den vorm van een vierkant stonden een groot aantal schuren en bijgebouwtjes er om heen. Het geheel maakte den indruk van een heerenhuis uit vroeger en eenvoudiger tijden.

De patriarch zelf stond aan de deur. Het was een prachtige mannelijke figuur, groot, recht en ruig als een pijnboom. Hij had de edele adelaarstrekken van zijn roodhuidige voorouders en zijn donkerkleurig gelaat stak aangenaam af bij zijn weelderigen sneeuw-witten haardos. Ofschoon onverschillig, werd Ambrose getroffen door de schoonheid en de waardigheid van den ouden man. De trots van den jongen Tole op zijn vader was hem nu duidelijk.

Het vertrek waarin Ambrose geleid werd vertoonde een waardige soberheid. Het was de grootste kamer van het huis; men noemde het de keuken, ofschoon er niet in gekookt werd. Het was vlekkeloos rein, wat een niet alledaagsch verschijnsel is in het Noorden. Klaarblijkelijk hadden deze menschen familietrots. Toch werd Ambrose herinnerd aan het verschil tusschen blanke en rood, want de vrouwen werden er genegeerd en later, toen hij met Simon en zijn vijf zoons aan tafel zat, werden zij bediend door de vrouwen.

Later gingen de mannen aan de deur zitten rooken. Simon hield Ambrose aan zijn rechter zijde en hij sprak met hem als met een hooggewaardeerden gast. Hij vermeed te spreken over hetgeen hem daar gebracht had. Toen Ambrose, die de reden van zijn fijngevoeligheid niet begreep, hem over de verwachte vergadering sprak, zeide Simon:

„Als allen er zijn, zult U vernemen wat ze denken. Ik wil Uw mening niet beïnvloeden voor ze hier zijn.”

Zij kwamen alleen of bij tweeën, in totaal ruim twintig. Verschillende rassen waren vertegenwoordigd. Sommigen hadden Schotsche, anderen Fransche gelaatstrekken en weer anderen waren zuivere Indianen. Een paar zou men voor blanken gehouden kunnen hebben, alleen hadden ze een vreemden oogopslag. Toch kon het gebeuren, dat de blanke en de Indiaan volle broeders waren. De algemeene gelaatsuitdrukking was eerder koud dan hartstochtelijk.

Er werd weinig gesproken.

Toen de kamer opgeruimd was gingen ze naar binnen. De vrouwen waren verdwenen. Simon Grampierre zat aan het einde van de kamer met Ambrose aan zijn rechterhand en zijn zoons om hem heen. De andere mannen zaten tegenover hem in het midden van de kamer. Er waren geen stoelen voor allen, doch stoelen zouden hen ook hebben doen denken aan de kerk, aan het huis van den handelaar en aan andere heilige plaatsen, en zij gevoelden zich gelukkiger als ze buiten die gebouwen op den grond konden zitten. Aanvankelijk werd er weinig gesproken. Zij hielden hun hoeden op en keken koel voor zich. Toen het duister begon te worden werd er een enkel klein lampje binnengebracht en op een aanlichtplekje en de zwijgende duistere gestalten maakte een somberen indruk.

Simon Grampierre opende de vergadering. Uit beleefdheid tegenover Ambrose werd er uitsluitend Engelsch gesproken.

„Mannen,” zeide de patriarch, „John Gaviller heeft bericht gezonden, dat hij slechts een dollar vijftig per bushel voor ons graan wil betalen. Wij zijn bijeen om er over te spreken en een beslissing te nemen. Allen moeten het eens zijn. Want eendracht is macht. Er is reeds veel over ons graan gesproken. Ik zal geen woorden verspillen. Wat mij en mijn zoons betreft geef ik mijn

woord, dat wij geen bushel graan zullen verkoopen voor minder dan een — vijf en zeventig. Wat zeggen de anderen?"

Een voor een stonden de mannen op en herhaalden zij de belofte terwijl ze de rechterhand ophieven. Ambrose begon in te zien, dat hun uitdrukkingloos uiterlijk een groote spanning verborg. Zijn tegenwoordigheid hield hen in bedwang.

Simon stond weder op. „Ik heb hooren zeggen, dat jullie het graan wilt bederven,” zeide hij. „Sommigen zeggen, dat ze het vee en de paarden in het veld willen zenden nu het nog groen is. Anderen willen het verbranden als het rijp is. Men voedt de dieren niet met geld, men verbrandt geen bont. Ik zeg, maai je koren, dorsch het en berg het op. Iemand zal het wel koopen. Gaviller zelf zal wel moeten koopen als hij ziet dat wij pal staan. Hij heeft contracten, die hem verplichten koren naar het Noorden te zenden. Wie wil het woord?"

Een kleine man met duidelijke Fransche gelaatstreken sprong op. Zijn oogen schoten vuur. „Ik wil spreken,” riep hij.

„Dit is Jean Bateese Gagnon,” zei Simon tegen Ambrose.

„Simon Grampierre zegt wachten!” riep de kleine man hartstochtelijk. „Hij zegt altijd wachten! wachten! wachten! Simon Grampierre heeft goed wachten. Hij heeft veel vleesch en aard-appelen en vele goederen in zijn huis. Hij kan wachten. Wat moet de arme doen, terwijl hij wacht? Wat moet ik doen? — Verhonger! En mijn kinderen zien verhonger! Als we geen graan verkoopen, hebben we geen crediet in het magazijn. Waar moet ik warme kleren halen voor den winter en vleesch en suiker en kruut voor mijn geweer? Waarop wachten we, *un miracle*? Wachten we er op dat Gaviller's hart zachter zal worden? Dan moeten we lang wachten. Terwijl wij wachten zal Gaviller aan het werk gaan. Hij zegt, dat hij ons graan zal komen maaien. Zullen wij wachten en hem zijn gang laten gaan?"

Hier onderbrak de oude man hem: „Als Gaviller zijn mannen naar onze velden zendt, zullen wij vechten.”

„Aha!” riep Jean Bateese. „Dan wil hij niet wachten. Jij zegt, dat we ons graan moeten maaien en het opbergen tot iemand het koopt,” ging hij voort. „Wat zal Gaviller doen? Hij zal de wet te hulp roepen. Het is niet de eerste keer. Hij weet zich van de wet te bedienen. Wij zijn hem allen geld schuldig voor goederen. Hij zal iemand uitzenden en wettelijke papieren krijgen, waarin staat, dat we hem geld schuldig zijn voor goederen en dat ons graan zijn eigendom is. Als hij die papieren heeft komt de politie en neemt ons graan voor hem. Wat zeg je dan?"

De oude Simon was kennelijk in verlegenheid. Hij wendde zich tot Ambrose. „Wil jij spreken?"

Ambrose voelde zijn hart zinken. Hoe kan een doode hartstochtelijk levende mannen tot iets bewegen? Hij stond echter op en verzamelde al zijn energie. „Ik heb slechts één ding te zeggen,” begon hij, zich bewust van de zwakheid van zijn woorden. „John Gaviller is ziek. Ik heb den dokter gesproken. Je kunt niet met een zieke vechten. Ik zeg, neem zijn prijs niet aan en weiger hem niet. Het graan is nog niet rijp. Wacht tot hij beter is.”

Een afkeurend gemompel, getemperd uit beleefdheid voor den vreemdeling, ging door de kamer.

Jean Bateese sprong weer op. „Ambrose Doane zegt wachten,” zeide hij. „Hij is een goede man. Wij houden van hem. Maar ik heb genoeg van 't wachten. Vandaag hoorden wij dat John Gaviller ziek is. Dat bedroeft ons allen. Wij allen vergeten, dat wij oneenigheid met hem hebben. Wij wachten om te hooren hoe het met hem is. Wat zegt hij tot ons van uit zijn bed? Een-vijftig, of verhonger! Waarom zouden wij wachten tot hij beter is? Hij zal niet wachten!"

Een ander, een stevige groote man met roode wangen, vervolgde de redevoering van Jean Bateese. „Dit is Jack Mackenzie,” zei Simon. „Ik, ik heb ook genoeg van het wachten,” schreeuwde hij. „Wij wachten altijd en John Gaviller doet wat hij wil. Waarom verlaagt hij den prijs van het graan? Waarom doet hij alles? Om onze schuldeischer te blijven. Wij kunnen werken tot onze ruggen breken, maar hij zal het zoo aanleggen dat hij onze schuldeischer blijft. Omdat wij niets kunnen doen zoolang hij onze schuldeischer is. Wij zijn zijn slaven. Wij moeten onze slavenketenen breken. Het is tijd om te handelen. Ik zeg hier hardop, wat anderen fluisteren: laten wij het magazijn verbranden!"

Er ontstond eenige beweging. Enkele oogenblikken heerschte er stilte; toen braken er kreten van goedkeuring los. De vergadering was het met den spreker eens. Toen Ambrose aan Colina dacht, beving hem een hevige vrees. Simon stond op om het lawaai tot bedaren te brengen, doch Mackenzie hield vol.

„Ik weet wat Simon Grampierre wil zeggen,” zeide hij, naar hem wijzende. „Hij wil zeggen, dat als je de wet overtreedt, je zult vastloopen. Dan zenden ze veel politieagenten en zetten je in de gevangenis! Simon Grampierre heeft veel eigendommen. Die wil hij niet verliezen. Ik, ik zeg: goed, ik ga in de gevangenis. Want dan is er een verhoor. Alles komt uit. Daarna kan John Gaviller geen slaven meer maken. Ik zeg, laten ze mij in de gevangenis zetten. Mijn kinderen zullen vrij zijn!"

Hierop werd de vergadering rumoerig. Simon had de leiding verloren. Zijn eigen zoons sympathiseerden met de sprekers, dat kon men aan hun gezichten zien. Het gelaat van den ouden man verried niets. Hij bleef als een rots staan, totdat men naar hem luisterde.

„Jack Mackenzie zegt dat ik rijk ben,” zeide hij trotsch. „Hij zegt dat ik eerst aan mijn eigendommen denk. Ik zeg nu: wat we ook doen, doen we te zamen. We zullen er over stemmen.

Als je stemt, dat wij het magazijn in brand zullen steken, zal ik het zelf doen.”

Een luid gejuich steeg op. Sommigen riepen: „Steek het magazijn in brand!” Anderen: „Stemmen!” Door dezen zet had Simon hun aandacht weer geboeid. Hij stak zijn hand op en gebod stilte.

„Wacht,” zei hij, „ik heb nog iets te zeggen. Jack Mackenzie zegt, dat wij onze ketenen moeten breken. Dat zijn ware woorden. Maar hoe? Als wij het magazijn verbranden, smeden wij ze nog hechter aaneen. Want Gaviller zal zeggen, dat wij slechte mannen zijn en de wet overtreden, dat wij brandstichters zijn. En dit is een woord, dat de bleeke menschen haten. Zij zullen zeggen: doe wat je wilt met die brandstichters. Zij verdienen niet beter!”

Het groote woord intimideerde hen. Doch een stem riep uitdagend: „Moeten wij nog langer wachten?” En hun kreten dreigden den ouden man te overstemmen.

(Vervolg op blz. 563 van dit nummer).

Ontvangen boeken.

Dierenleven in de wildernis, door William J. Long. Vertaling van Cilia Stoffel. Brusse's Uitg. Mij. 1918. 2e druk.

Het verheugt ons, dat van dit werk een tweede druk noodig was, want er blijkt een waardeering uit van dit frische boek van een blijmoedig man en scherp waarnemer, die het alleszins verdient. Enkele moeilijke kwesties, die zich bij 't bestudeeren van de dierenwereld voordoen, lost de schrijver wel wat héél gemakkelijk op; zoo beschouwt hij zijn dierlijke vrienden veelal als wezens, die denken als primitieve menschen en zelfs — zoo spreken. Maar dit maakt het boek dès te prettiger om te lezen. En — van hoeveel liefde voor de dieren spreken deze schetsen: Iets van deze liefde van den schrijver mòet op den lezer overgaan. Long is het in 't geheel niet eens met Thompson Seton, waar deze in zijn „Wild animals I have known” (waarvan een vertaling in dit blad verscheen) er den nadruk op legt, dat elk wild dier een tragischen dood sterft. Nonsens, zegt hij, dat zijn uitzonderingen; het leven van de meesten is vreugde en verreweg de meesten zonderen zich rustig af, als hun tijd gekomen is en niemand vermeldt iets over hun dood, omdat een mensch slechts oog heeft voor uitzonderingen. Een vlotte vertaling; illustraties die gemist konden worden, maar die niets bederven. En dit alles door de uitgevers in een smaakvol kleed gestoken.

Een huwelijk. Roman van Bernard Shaw. In de vertaling van S. Person. Uitgegeven door J. M. Meulenhoff te Amsterdam.

Een bespreking van dezen roman behoort in ons blad niet thuis. Wij volstaan dan ook met de mededeeling, dat we hier met een belangwekkend jeugdwerk van den geestigen schrijver te doen hebben.

Mededeelingen van de Nederlandsche Mycologische Vereeniging. IX. H. Veenman, Wageningen. September 1918.

Een eerbiedwaardig boekwerk ditmaal, bedoeld als jubileumnummer, uitgegeven ter gelegenheid van het 10-jarig bestaan der Nederlandsche Mycologische Vereeniging. Naast de officiële gegevens en verslagen zijn een aantal oorspronkelijke bijdragen van meer of minder wetenschappelijken aard opgenomen. Wij vermelden, behalve een lijst van nieuwe en zeldzame paddenstoelen: *Lepiota odorata* N. Sp. door Cath. Cool; Bijdrage tot de mycologische flora van Nederland, door Cath. Cool en dr. J. S. Meulenhoff; Nestzwammen, door K. Boedijn; Iets over de cultuur van een *Ascobolus*soort en over de identiteit van *Ascobolus brunneus* Cooke en *Ascobolus amoenus* Oudem; De mycologische flora van het Muiderbosch, door D. M. G. de Haas; Mycologische aantekeningen door H. A. A. van der Lek; De beteekenis der mycologische monstrositeiten (geill.) door C. van Overeem en, Uit de kinderjaren der mycologie, door F. Steup.

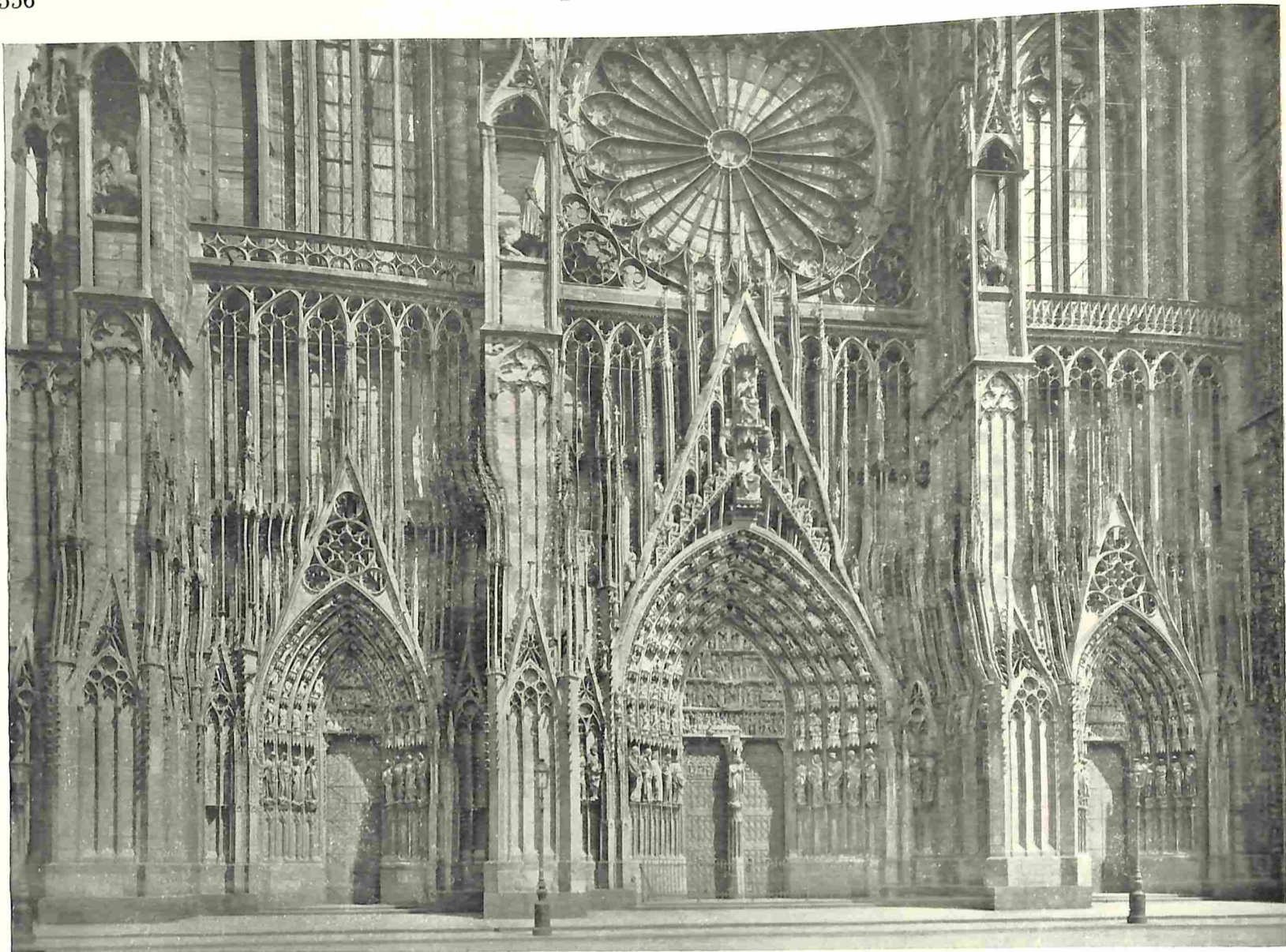
Mycologen gelieven er goede nota van te nemen, dat secretaris der ijverige vereeniging is: J. L. F. de Meijere, te Ede (G.).

Het stadswoonhuis in Nederland gedurende de laatste 25 jaren, door J. H. W. Leliman, B. I. Met ongeveer 425 afbeeldingen. Uitgegeven te 's-Gravenhage door Martinus Nijhoff. 1918.

Naast Sluyterman's Huisraad en Binnenhuis in vroeger eeuwen en Leliman en Sluyterman's Het moderne landhuis in Nederland, zal ook dit nieuwe werk, in denzelfden trant uitgegeven, ongetwijfeld veler belangstelling wekken. De eerste aflevering is verschenen en ligt voor ons; natuurlijk valt daaruit niet met beslistheid af te leiden, of de bewerker een in alle opzichten gelukkige keuze heeft gedaan. De vraag rijst intusschen, of het niet overweging had verdiend het uitgeven van een dergelijk werk nog wat uit te stellen. Hoezeer er ook in vergelijking met een vroegere periode op verheugenden vooruitgang valt te wijzen, anders als bij het landhuis zijn op 't gebied van stadswoonhuizen nog niet zulke en zoovele belangwekkende scheppingen aan te wijzen, dat reeds nu de tijd gekomen schijnt om de beste in een boekwerk bijeen te brengen.

Rozen-Catalogus 1918—'19 van de bekende firma M. Leenders & Co. te Stein-Tegelen, wegens schaarschte en duurte van papier en cliché's ditmaal niet geïllustreerd,

BENEDENGEDEELTE VAN DEN VOORGEVEL VAN DE KATHEDRAAL TE STRAATSBURG.

DE HOOFDSTAD VAN DEN ELZAS.

NU het wel zeker is, dat het in 1871 bij het Duitsche rijk ingelijfde gebied aan Frankrijk wordt teruggegeven en binnen enkele dagen door de troepen der geallieerden zal zijn bezet, is meer dan ooit de aandacht gevestigd op den Elzas en zijn hoofdstad.

Straatsburg heeft opgehouden slechts een aardrijkskundig begrip te zijn, het is het voorwerp geworden van een zeer groote belangstelling van politieken aard.

Straatsburg heeft een geschiedenis rijk aan afwisseling en lotgevallen. Het draagt de sporen daarvan in zijn uiterlijk geïmpregeerd, doch die uit zijn prille jeugd zijn uitgewischt. Van de Tribogers, die op de eilanden leefden, door de wateren van de Ill omspoeld, bestaat niets meer, dat aan hen herinnert; de sterke Romeinsche burch Argentorium is geheel verdwenen, van de nederzetting der Allemanen is evenmin iets te vinden, ook van de Frankische stad is geen spoor meer over.

De oude bisschopstad leeft nog voort in de kerken, eenige oude gebouwen en nauwe bochtige straatjes.

De Fransche provinciehoofdplaats van vroeger tijd ontrukkt zich aan de vergetelheid door het schitterende bisschoppelijk paleis, het stadhouderspaleis, vroeger zetel van den prefekt, het „Hotel du Commerce”, vroeger stadhuis, en door vele burgerwoningen, waarin renaissance en rokoko hoogtij viert.

En eindelijk, de eerste stad van het tot voor eenige dagen Duitsche rijk land herkennen wij aan het Keizerlijk paleis, het gebouw voor den Landdag, de Universiteit, de bibliotheek, moderne huizen, loodsen, pakhuisen en villaparken.

* * *

Op welk punt wij ons ook bevinden, overal vergezelt ons het silhouet van den hoogen Kathedraaltoren, die zich majestueus verheft boven der oude daken der oude en de blauwe leien daken der nieuwe stad, die alle andere kerktorens ver beneden zich laat en hoog neerziet op de toch lang niet lage paleizen en groote gebouwen in de onmiddellijke nabijheid of verdoer af gelegen.

De kathedraal, waarin kunststopvattingen en schoonheidszin van twee verschillende rassen elkaar ontmoeten, is en was steeds het meest indrukwekkende bouwwerk van geheel Straatsburg en tevens van heel den Elzas.

Naarmate de stad zich uitbreidde, groeide de kathedraal, doch de ontwikkeling van de kerk ging sneller, dan die van Straatsburg. Daarom bleef zij het stadsbeeld beheerschen, zij was en

bleef de kern, waar omheen zich andere gebouwen groepeerden, zooals huizen en hutten den Romeinschen tempel omgaven, welke op dezelfde plaats stond, als waar nu de kathedraal zich verheft.

Reeds koning Chlodwig zou in 510 daar een kerkje van hout, met stroo gedekt, hebben doen bouwen. Pepin de Korte begon echter een steenen bedehuis, dat door zijn zoon Karel den Groote voltooid werd en waarvan de overblijfsels nog in het koor van den Dom zouden aanwezig zijn. Daarna is het nederig kerkje verwoest, zoudt eveneens geschiedde met vijf andere kerkgebouwen, die het achtereenvolgens vervingen. Slechts de oostelijke helft van de krypt van de kathedraal ten deele en de Westelijke geheel dagteekenen nog uit dien tijd.

In 1190 was reeds het koor en de St Andreaskapel voltooid, in 1233 het dwarsschip. Koor en dwarsschip vertoonen alle kenmerken van den overgang van den Romaanschen rondboog en kubuskapiteel naar den Gothischen spitsboog en wijnrankkapiteel. Aan de gevels van het dwarsschip springt dat het duidelijkst in 't oog. De Noordelijke opent zich door een Romaansch portaal, van zeer zuivere verhoudingen; daarboven rekken zich echter twee spitsboogvensters uit, slank als stenden zij tot stengel van de roos, welke als 't ware daarop steunt.

De Zuidelijke deelt zich reeds aan den voet in tweeën; vandaar dat wij hier een dubbelportaal aantreffen, waarboven andermaal spitsboogvensters, die een roos schragen. Deze is niet meer, als die aan den Noordelijken gevel, verdeeld in lijnen, als spaken in een wiel, doch in kleine kringen, welke zich om een achtdeelig middelpunt rijen.

Dit portaal is evenals het Noordelijke, in de hoofdlijnen Romaansch, doch reeds treffen wij er overkraging aan, welke den Gothischen stijl eigen is; ook de driebeelden terzijde zijn daar kerk en de andere de synagoge moet voorstellen, wekken vooral de belangstelling. De kerk, links, is een vrouwenfiguur in zelfbewuste, triomfantelijke houding, het omlokte gekroonde hoofd fier opgeheven, de eene hand omvat het gekroonde hoofd; de synagoge, rechts, staat daar gedeemoedigd, verslagen, het hoofd gebogen, de oogen geblinddoekt, de eene hand houdt naar beneden en is als 't ware op 't punt, de andere hangt slap laten vallen. De voorname houding en de zuivere vloeiende lijnen dezer beelden, de ziel welke de kunstenaar er in legde, de inner-

lijke bewogenheid, welke er uit spreekt, doet onmiddellijk de gedachte opkomen, dat dit geen zuiver strenge Duitsche kunst is, doch dat zij uit het land afkomstig zijn, waar de Gothiek ontstond en zich het schoonste uitte. Zij zouden zeer goed deel kunnen uitmaken van de beelden-luister aan de Notre Dame te Parijs of de kathedraal te Reims.

Beschouwt men het dwarsschip en vergelijkt men dit met het langs- of middenschip, dan ontwaart men, dat waar, in het eerste de Romaansche rondboog, het kubuskapiteel en de zware pijlers uit één schacht overheerschen, in het tweede de Gothische spitsboog, de triforie d. i. de omgang tusschen vensters en bogen, van de middenbeuk, het loofkapiteel en slanke pijlerbundels op den voorgrond treden.

Toch is de overgang niet plotseling, doch langzaam; in de kruising tusschen dwars- en langschip vloeit de eene stijlvorm in den andere over, zoo vertoonen de kapiteelen der pijlers van den eersten scheidsboog in het langschip nog vrijwel dezelfde vorm als, die der pijlers in de kruising.

Niet lang was het grootsche werk voltooid, of een brand, die in Straatsburg woedde, tastte ook de Kathedraal aan; alles wat daaraan van hout was, ging in vlammen op. Echter leden pijlers en gewelven eveneens dermate, dat men voor instorting van het bouwwerk vreesde.

Was de brand een waarschuwend teeken voor de wereldlijke bouwmeesters, die den geestelijken het werk uit de hand namen, zooals meer gebeurde in het tijdperk der Gothiek?

Het was in den tijd, dat alle wereldlijken, die aan den bouw van een grootsche kathedraal of kerk deelnamen, zich in een z.g. „bouwhut” vereenigden en wél rekening hielden met aanwijzingen en verzoeken van geestelijken, doch dezen niet de leiding van den bouw toestonden.

Aan het hoofd van den bouw stond een „werkmeester,” wiens positie vrijwel overeenkwam met die van de tegenwoordige architecten.

Een van de uitnemendste „werkmeesters” was toen ter tijde Erwin; hoe en waarom hij later na zijn dood, ook met den achternaam Steinbach is aangeduid, is niet meer na te speuren. Vast staat dat noch op zijn grafschrift, noch in een inscriptie op een onder zijn leiding gebouwd gedeelte, noch in het gulden boek der personen, die giften bijdroegen tot den bouw der Kathedraal, die naam Steinbach is vermeld.

Aan meester Erwin nu, dankt de kathedraal zijn schoonen voorgevel, die Goethe zoodanig in verrukking bracht, dat hij van zijn afkeer voor den Gothischen stijl werd bekeerd tot bewondering, en die wel het meest bewonderenswaardige is van den geheelen bouw.

Erwin's opvattingen waren blijkbaar door Fransche voorbeelden beïnvloed; daarom herinnert de gevel, indien men den toren wegdenkt welke er eigenlijk niet bij behoort, zoo sterk aan de Fransche kathedralen. Zooals individuen ontstaan uit de kruising van twee rassen, de kenmerken van beide vertoonend, zoo heeft de Straatsburger kathedraal een Duitsch „lichaam” en een Fransch „aangezicht.”

Voorals komt dat uit, uit de veel grootere plaats welke de verticale richting inneemt, waardoor juist in tegenstelling met de Duitsche, de Fransche kathedralen, dat rijzige en lichtere hebben.

Steeds ranker wordt de geleding der verdiepingen, welke ook zuiverder opeenvolging naar de hoogte toe vertoont, dan b. v. die van den Dom te Keulen.

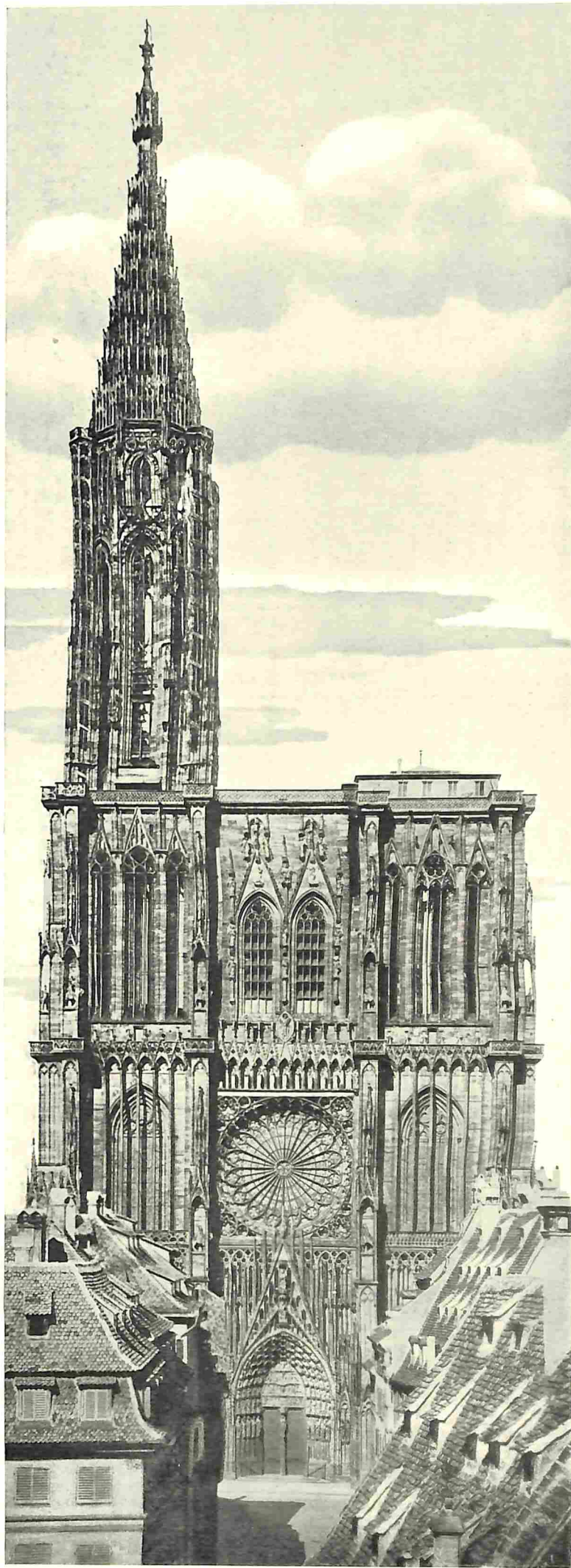
Beneden vragen drie rijk bewerkte portalen de aandacht, het middenste hooger en breeder dan die ter zijde, en door een middenpost gedeeld. Daarboven twee doorbroken vensters, waartusschen het beroemde roosvenster, welks cirkellijn eene afwisseling vol schoonheid te midden van de rechtheid der overige deelen vormt. De hoogste verdieping eindelijk doorbroken door meerdere vensteropeningen in zeer slanke verhoudingen.

En over dezen majestueuzen gevel is als een sierlijk weefsel uitgespreid een netwerk van staven, dat een groote verscheidenheid van vormen vertoont, in karakter hetzelfde, doch in uitvoering en groepeerings vol afwisseling. De bijna gelijkmatige herhaling der vormen, waardoor het staafwerk aan andere Duitsche kathedralen nog wel eens zondigt en waardoor zoo licht de indruk van eentonigheid ontstaat, is hier verre.

Hetzelfde kan getuigd worden van de plastische ornamentiek der portalen, welke belangrijk genoeg zijn, om ze even wat nader te bekijken. Evenals de beelden aan het Portaal van den zuidelijken gevel van het dwarsschip, verraden deze aan de portalen van den hoofdgevel hun Fransch karakter. Wijst daarop ook niet de erkenning van den Duitschen kunsthistoricus Leischuh: „Deutschland besitzt keinen zweiten Bau, welcher durch den Glanz seiner plastischen Zier den grossen französischen Kathedralen so nahe käme als diese Fassade.”

Jammer genoeg zijn tijdens de Fransche omwenteling niet minder dan 250 beelden stuk geslagen, welke door moderne zijn vervangen. Oorspronkelijk, zijn daarentegen de figuren ter zijde van de gevelvelden en der deuren. Het geheel vormt een cyclus van bijbelsche voorstellingen; in het relief van het linker zijportaal is de jeugdgeschiedenis van Christus voorgesteld, in het midden — zijn lijden, terwijl in het rechter zijportaal het laatste oordeel is afgebeeld. Onder de menigte engelen- heiligen- profeten- en zinnebeeldige gestalten, boeien het meest die van de christelijke deugden, twaalf vrouwenfiguren aan het

linker zij-portaal door hare lieflijke verschijning en rein karakter; de profeten, aan het middenportaal, door hunne ernstige waardigheid, de Madonna met kind, aan de middenpost van hetzelfde portaal, door stille verhevenheid, en de dwaze en verstandige maagden aan het rechterportaal door levendigheid en natuurlijke gratie.

GEZICHT OP DEN GEHEELEN VOORGEVEL VAN DE KATHEDRAAL TE STRAATSBURG MET DEN 142 M. HOOGEN TOREN.

Ongetwijfeld zijn deze beelden naar het levende model vervaardigd, zij zijn anatomisch juist en echt menschelijk van uitdrukking.

Een eigenaardige rol vervullen sommige beelden in het kerkgebouw, zooals de boerenfiguur in de Andreaskapel, die tot taak hebben, de opmerksaamheid op de wondere schoonheid van verschillende gedeelten van de kathedraal te vestigen.

Uit meester Erwins tijd dagteekent ook nog het grafgedenkteken van den kunstzinnigen en fijn beschaafden Bisschop van Lichtenberg, in de Johanneskapel, welke nauw verwant is met de kapittelzaal, een parel der vroeg-Gothiëk, door hare zuivere fijne verhoudingen. De Mariakapel, thans verdwenen, was het laatste werk, dat onder Erwin's leiding tot stand kwam.

Doch zijn nakomelingen zetten nog 75 jaar zijn werk voort, voornamelijk aan de hoogste verdieping en de Katharinakapel.

Daarna treed Ulrich von Ensingen, als werkmeester op, die zonder verband met de plannen van zijn voorgangers, den hoogen toren bouwde, welke bekroond wordt door een helm, door Johannes Hültz daarop geplaatst.

Dezen toren te bouwen, die als één vinger van een hand, naar boven wijst, lag nooit in Erwins bedoeling, en hij is door zijn karakter, afwijkend van dat van den beneden-bouw, geen gelukkige oplossing te noemen. Na 1871 kreeg men den zonderlingen inval een tweeden toren naast den reeds bestaanden te plaatsen, doch het is bij het plan gebleven.

Evenmin is de harmonische ontwikkeling bewaard door den bouwer van de Laurentiuskapel en de Martinskapel. Bij beide is de Gothische stijl in verwildering ontaard, alhoewel men de Laurentiuskapel een zeker schilderachtig effect in 't geheel genomen, niet kan ontzeggen.

Uit denzelfden tijd dagteekenen het doopvont en de kansel, waar de lijnen, den vormen eigen aan de Gothiëk, een moeielijk te ontleden dooreenstrengeling te zien geven.

De glasschilder-kunst liet zich evenmin onbetuigd, om bij te dragen tot den luister van de kathedraal. Daar in de vensters zien bijbelsche figuren, profeten, kerkvorsten, heiligen, krijgers, die zich in dienst stelden van het christelijk geloof, zinnebeeldige gestalten in hun kleurrijke gewaden, ernstig en zwiingend op ons neer.

Het licht, dat door de vensters heen dringt, lost zich in zacht getint half-duister op, het tovert kleurrijke schijnsels in het eerwaardige kerkgebouw, en als de avondzon haar lichtbundels door het groote roosvenster laat dringen, dan schittert het in gouden glans, welke nagloeit in het middenschip en om peilers en kansel vloeit. Een wondere tegenstelling vormt daarmee het anders gekleurde licht, dat door de vensters der zijbeuken dringt. Een onvergetelijk schouwspel is deze kleurensymphonie!

Ook de gekleurde ruiten zijn zoomin als de beelden aan de portalen, allen oud; een gedeelte is volkomen nieuw, een ander is gerestaureerd, waarbij niet steeds even omzichtig te werk is gegaan. De vensters aan de Zuidzijde hebben zelfs radikale reinigingskuren ondergaan.

Evenmin is het beroemde astronomisch uurwerk nog hetzelfde, als dat wat er 1350 reeds stond. Het is tweemaal vervangen, het laatst in 1482, door een steeds vernuftiger en ingewikkelder mechanisme, dat zonne- en sterretijd aanwijst, tegelijk een z. g. eeuwig durende kalender is, en de beweging van de planeten om onze zon heen, zoomede de verduistering van het dagen nachtgerente aangeeft. Met heele uren komt een geheele reeks figuren en gestalten in beweging, ook de haan op den top van het zijstuk, die dan evenzooveel malen knikt als de klok slaat.

Zoo vervangt zoo menig* product* van den modernen tijd dat van vroeger eeuwen; het nieuwe leven groeit op de plaats waar het oude was.

De stad zelf biedt daarvan het duidelijkste beeld. Architectonische scheppingen van den laatsten tijd nemen de plaats in van die in tijden verzezen, welke ver achter ons liggen. De poëtische, romantische glans van het oude verbleekt en verzwakt door de harde, schelle schittering van het nieuwe.

Wie door deze schittering niet gestoord wil worden, en de bekoring wil ondergaan van het oude Straatsburg, die zoeker de bochtige straatjes op, waar iedere wending van den weg een nieuwen verrassenden aanblik oplevert op de eerbiedwaardige huizen, gebogen van ouderdom, en waar de rumoerige nieuwe tijdgeest

nog niet is doorgedrongen, zoodat men er, evenals in de Elzasser dorpjes, zelfs hier en daar nog een plechtstatigen deftigen ooeivaar kan zien nestelen.

Doch dergelijke stille plekjes zijn er niet zooveel meer. Zooals in iedere stad moeten ze wijken voor breede wegen, omzoomd door groote huizen en waar druk verkeer over golft. Zeer vele zijn de huizen, poorten, torens, groote gebouwen, welke onder den sloopershamer in puin vielen.

De uitbreidings- en verbreedingsplannen van den Parijschen architect Blondel, die midden 18de eeuw meedoogenloos op liet ruimen, wat hem in den weg stond, waarom hij de spot en afkeuring van Goethe e. a. opwekte, die toen juist in Straatsburg vertoefde, zijn gedeeltelijk hier aan schuld.

Goethe zou echter den tegenwoordigen „verbeteraars” van het Straatsburger stadsbedd wel evenmin de pijlen van zijn fijne ironie besparen. Want ook thans is het stadsbestuur bezig, uit Straatsburg „eine wohl nach der Schnur geregelte, ansehnliche schöne Stadt” te maken.

De meest radicale opruiming hielden echter de Duitschers in 1870, toen zij tijdens het beleg de stad bombardeerden en 458 huizen verwoestten, verder o. a. het museum van schilderen, met kostbare stukken van oude meesters, en de „Temple neuf”, het groote kerkgebouw der protestanten, waarin ook de bibliotheek, met onschatbare handschriften, in vlammen deden opgaan, terwijl ook de Dom, overigens een gemakkelijk mikpunt, de talrijke sporen van het juiste richten van hun geschut-

vuur droeg; o. a. werden er 1221 beschilderde ruiten vernield. Gelukkig leed het kerkgebouw niet zoo sterk als de Fransche en Belgische Godshuizen in dezen oorlog. De Deutsche kunsthistorici hebben dus wel eenigszins ongelijk, het verdwijnen van zooveel schilderachtige oude straatjes en oude huizen grootendeels op rekening van Blondel te schuiven; hun eigen landslieden hebben daaraan nog meer schuld, de Deutsche projectielen en de er thans werkende „Bauräte” verwoestten meer, dan Blondel sloopte.

Werkelijk geheel gave gebouwen uit vroeger eeuwen zijn er gemakkelijk te tellen. Het „Kammerzellsches Haus” is daaronder wel het best bewaarde en zeker een der schilderachtigste. Inderdaad zijn de verhoudingen, vooral van benedenverdieping tot die daarboven, niet juist, welke veel zuiverder waren bij het in 1902 afgebroken huis „zum Katzeroller” in de Pergamengasse, ongeveer uit denzelfden tijd. Doch de rijke tooi, met in houtsnij- en steenbeeldhouwerk uitgevoerde figuren en gestalten, maakt een bijzonder levendigen indruk. Iedere houten post, tusschen de als met een maliënkolder, met een netwerk van ijzer overdekte vensters, bood den schrijnwerker gelegenheid,

zijn plastische kunst te ontplooien.

Wandelt men langs de oude huizen van de Korduangasse naar het Domplein, dan rust het oog met welgevallen op de fraaie afsluiting, welke het Kammerzellsche Haus vormt, dat de andere huizen in sierlijke gevelbewerking overtreft.

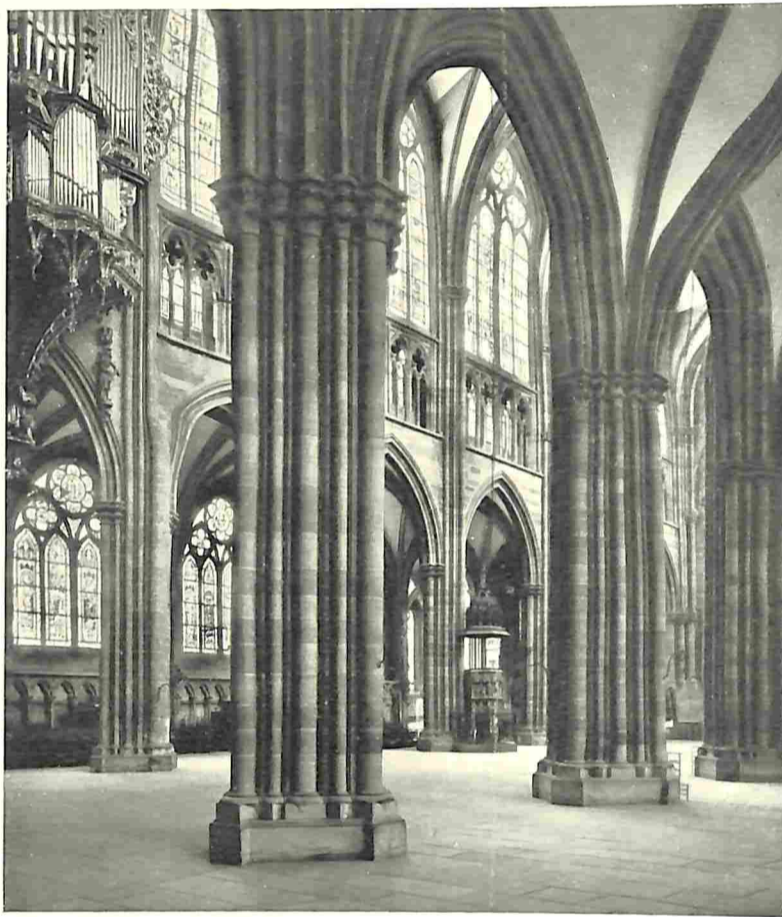
In Straatsburg, verhoogt, evenals in zoo menige Nederlandsche stad, het water de schilderachtigheid van het beeld der oude stad.

Waar de Ill, in verschillende vertakkingen door de stad stroomt, zooals bij Mühlenplan, Pflanzbad, Gedeckte Brücken, Klein-Frankreich, en bij de Schiffsstaden, waar het oude „Hotel du Corbeau” ligt, dat eens Turenne en Frederik „den Groote” onder zijn gastvrij dak herbergde, daar doet de omgeving sterk aan onze waterrijke steden denken. Daar eveneens droomen oude huizen aan het kalm voortstroomende water over wat zij reeds gezien en beleefd hebben. Doch ook daar klopt de nieuwe tijd-dwijnen moeten voor het heden, dat met groot gedruisch en plomp gebaar hun plaats inneemt.

G. WIJGMANS.

De Huizen te Amerongen en Swalmen.

Belangstellenden in de verblijfplaatsen van den ex-keizer en den ex-kroonprins van Duitschland worden er aan herinnerd, dat in de nos. 1—5 van den jaargang 1908 een rijk geïllustreerd artikel over het Huis te Amerongen, en in de nos. 31 en 32 van den jaargang 1914 een artikel met vele afbeeldingen van het kasteel Hillenrade bij Swalmen is opgenomen. Ongelukkig de leesgezelschappers, die geen oude jaargangen kunnen raadplegen!

GEZICHT IN DE KATHEDRAAL TE STRAATSBURG.

HAAR NEEF.

DE oude juffrouw Harkopëus zat stijf rechtop voor het raam van haar goede kamer en spelde het Zaterdag's avondnieuws uit haar Provinciale courant. Soms keek ze even over haar bril heen naar haar tuin waarin felle geraniums en de van nature gestyleerde zonnebloemen helle vlekken waren tegen de donkere hagen. Of zij keek naar het korenland, geel en roerloos in den komenden avond en ze liet dan een berichtje rustig doordringen in haar secure gedachten. Juffrouw Harkopëus was een zestig-jarige, rijke ongetrouwde boerin.

Zij had de grootste boerderij, het beste land en het mooiste vee uit de heele parochie. Ze was wat gezet geworden, had sproeten en geplakt rossig haar, dat bij het klimmen der jaren grijs wilde worden. Ze was éénmaal in haar leven twee jaren lang verloofd geweest met een stevigen boerenzoon uit de buurt. En die was gedurende hun verloving bij het schaatsenrijden in een wak gereden en verdronken. Juffrouw Harkopëus was sterk in haar geloof, maar ze was overtuigd dat er weinig gebeurtenissen in haar leven waren, waarvoor ze de hogere machten dankbaarder kon zijn dan deze. Haar eenige herinnering aan die jaren was een gevoel van schaamte omdat een man blijkbaar altijd dingen wilde, die juffrouw Harkopëus deden blozen. Na den dood van haar ouders hadden vele vrijers naar haar hand, vooral naar het vette land, naar het glanzende vee, naar de kostelijke boerderij gedongen, maar juffrouw Harkopëus, afgeschrikt door de misschien wat bruuske avances van haar eersten beminde, was manloos gebleven. En daardoor zelf manlijk geworden. Ze was trotsch geweest in al die jaren, zooals zij, eenzame vrouw, het bedrijf had geleid, de meiden en knechts had gedruild, het boerenkapitaal vermeerderd had. Maar nu ze zestig was en haar haren wilden grijzen, nu voelde ze soms 's avonds in den schemer vooral, dat al die kracht en al die zelfvoldaanheid één ding niet konden overwinnen: het arme gevoel van een vrouw te zijn, die alleen, zonder de vreugden en zonder het leed van een gezin, oud moet worden.

Nu zat ze weer den Zaterdagavond te verdroomden boven haar krant, alleen. De meiden en knechts waren naar het dorp, van andere boerderijen hoorde ze soms, ver weg, gejoel van kinderen of bassende mannestemmen, maar op de kloeke hofstee van juffrouw Harkopëus was het heel stil.

Toen las ze in haar krant onder het gemengde nieuws — en haar hersens zogen het bericht op en zij herlas het nog eens en zuchtte daarna dankbaar en liet de courant vallen en droomde, droomde tot het donker was over het land —:

Onderzoek naar eventuele familie.

In het depôt voor Duitsche deserteurs en andere vreemdelingen te Reenen bevindt zich een persoon die aanvankelijk opgegeven heeft te heeten Alexei Rofosky, geboren te Riga 14 Augustus 1898, Russisch onderdaan. Thans geeft hij op te heeten Alex Hiskorëus geboren in Groningen (stad of provincie) 14 Augustus 1898.

Hij verklaart op 4-jarigen leeftijd met zijne ouders Frits Hiskorëus, fabrieksarbeider, en zijne moeder Maria (familienaam onbekend) naar Rusland te zijn vertrokken. Zijn vader is in 1907 en zijne moeder in 1909 aldaar overleden. Waarna hij door een oom, Jelle Hiskorëus, medegenomen werd naar Oostenrijk en Duitschland, vanwaar hij in 1917 in Nederland terugkeerde.

Zijn oom, wiens adres hij niet kan opgeven, verblijft vermoedelijk nog in Duitschland.

Hij kan zich nog herinneren dat zijne moeder voor hem brieven schreef naar familie in Groningen (provincie of stad) doch hij weet niet onder welken naam of adres.

De majoor-commandant van gemeld depôt verzoekt allen hoofden van politie in de provincie Groningen als elders, in hunne gemeenten een onderzoek te willen doen instellen naar eventuele familieleden van bovengenoemden persoon, opdat de identiteit kan worden vastgesteld en indien hij Nederlander blijkt te zijn, uit meergemeld depôt kan worden ontslagen.

Deze officieële en dus zeer hulpeloos gestelde aanvraag om eventuele familie zette het hersenstelsel van juffrouw Harkopëus op zonderlinge wijze aan het werk.

De oude, sterke vrouw liep rond tusschen haar rijkdommen met gedachten die dwaalden naar verre en nooit vermoede mogelijkheden, gedurende vele dagen die volgden. Toen ging ze brieven zittingen schrijven, brieven die ze begon en verscheurde en weer begon en weer verscheurde totdat ze haar geloofwaardig schenen en zij de brieven verzond. Zij schreef waardige brieven in welhaast oud-testamentarischen stijl en — God vergeve eener oude vrouw hare zonden — het waren louter leugens.

Zij schreef keurige brieven aan den majoor-commandant van het interne-

EEN OUD BOCHTIG STRAATJE TE STRAATSBURG.
DAT VOOR DE UITBREIDING VAN 1912 HEEFT
MOETEN WIJKEN.

ringsdepôt en — na slinksche informatie — schreef zij ook aan den minister om de zaak te bespoedigen. Ze schreef lange verhalen over een nicht van haar die getrouwd zou zijn met een Hiskorëus uit Rauwegawierdum en dat zij wist dat die nicht naar Rusland, of zoo, was weggegaan. Ze had een ouden vergeelden brief, waaraan de onderteekening ontbrak (en die van een neef uit Amerika afkomstig was) en die kon door de botte algemeenheden, waarin menschen van een zekere mentaliteit elkander plegen te schrijven, heel goed als bewijsstuk dienen.

De minister en vooral zijn adviseur in deze zaak, de majoor-commandant van het interneeringsdepôt, beschikten na vele maanden van correspondentie, goedgunstig op het verzoek van de oude boerin om haar neef, die dus een Hollander was, in vrijheid te stellen.

De majoor-commandant vooral was heel dankbaar, dat de gevaarlijke, jonge maar misdadige, bleke en zeer onbetrouwbare bandiet een Hollander was en dus aan zijn familie terug gegeven kon worden.

De majoor hield niet van verwickelingen en beslommeringen en Alexei Rofosky, of Alex Hiskorëus, of hoe die vlerk heeten mocht, baarde merkwaardig veel moeite in het depôt.

Juffrouw Harkopëus was heel zenuwachtig toen ze eenmaal den brief had, waarin stond dat hij op dien datum naar Groningen zou komen. Ze kocht boven- en onderkleederen en pakte met meer dan moederlijke teederheid (want ze had zooveel jaren haar teederheid opgespaard) een grooten koffer en zond hem dien toe. Er waren al vele zendingen met eetwaren en kleren aan dien grooten koffer voorafgegaan.

En den dag zelf, toen was ze geheel en al ontroerd en liep

„KLEIN-FRANKRIJK" TE STRAATSBURG.

jachtig rond in de boerderij of bracht nog wat naar zijn kamer; o, het was veel erger dan een moeder, die haar zoon of een bruid die haar geliefde verwacht. En steeds keerden haar troebele gedachten terug naar dien zin uit het courantenbericht dat hij zich herinnerde hoe zijn moeder voor hem brieven schreef naar Groningen (stad of provincie)....

Juffrouw Harkopëus werd geheel, dat zij gelogen had; zoo wild en zalig was haar oud verlangen. En het zong in haar hart omdat ze meende een goede daad te doen. Hij zou een familie krijgen; die arme jongen die in vreemde landen gezworven had en zelfs in haar oorlog was geweest, dien zij een familie kreeg.

Maar haar grootste vreugde was, dat zij zelve een kind kreeg, iemand om voor te zorgen. Ja, dat eeuwige, opgekropte moedergevoel, dat in iedere vrouw schijnt te hokken, dat maakte de oude, rijke, wel wat zure en sproetige boerin gek, gek van verlangen.

De morgen verstreek (in den morgen kon hij niet komen, want de Reenen is zoo ver — maar zij had hem toch gewacht), de middag verliep (hij zal pas na vier uur hier kunnen zijn, maar om acht uur was hij er nog niet) en de avond kwam. En eindelijk — het was bij tien — kwam ook haar neef.

Een bleek, jongen, lummelig en vertholen arm in het de wijde connectie, slengen de voor deuren van de boerderij toe.

Juffrouw Harkopëus ging haar neef onhandig en gehaast tegevoet, ze had hem wel willen zoenen, toen hij daar eindelijk was. Gelukkig had ze de meiden en knechts uitgestuurd om haar neef direct op zijn gemak te kunnen zetten. Nu stonden ze tegenover elkaar en zij greep zijn klamme hand.

Hij mompelde iets in plat Duitsch en rook daarbij indiscreet naar „schnaps“.

Want de trein uit Reenen was wel eerder aangekomen maar Alexei Rofosky had zich hier en daar wat moed ingedronken om tegen het avontuur bestand te zijn. Zijn vrienden, de andere geïnterneerden, hadden hem zulke allerijdsjelijkste verhalen over de neigingen van oudere vrouwen verteld....

Zij ging hem voor in de reeds schemerige pronkkamer, hartelijk pratend van dat hij nu vrij was en dat hij zeker veel armoede had geleden: zij zou hem wel opknappen, hij moest maar goed uitrusten....

En hij volgde haar, luisterend en gedeeltelijk wel begrijpend.

Ja, ja, dat was ook zijn voornaamste overweging geweest: vrij te zijn. En hij loerde angstig naar de gezette, sterke boerenvrouw alsof hij dacht: nu zal het gebeuren, nu gebeurt het.

En wanneer zij hem aankeek, wanneer zij probeerde in het grijze licht zijn gezicht te leeren kennen (en in haar oogen was niets dan die rijkdom van nu een familie, een gezin te hebben in dien ééne bleeken jongen) dan dacht hij aan zijn vrienden die hem gewaarschuwd hadden, dat zoo'n oude vrouw begon met te kijken en dan: nu komt het, dacht hij, nu komt het....

Juffrouw Harkopëus stond op en hij schrikte. Of hij nog wat eten wilde, of liever....

En steeds moederlijker glimlachend ontsloot ze haar oude buffet en haalde er een pot met abrikozen op brandewijn uit. Ze zou hem eens tracteeren.

Schuw slurpte de jongen aan zijn glas en bleef haar aankijken.

Zij streek nu lucifers af om de petroleumlamp aan te steken. Hij zocht te even voor het gezicht van hem een goed te bekijken. In zijn oogen zag ze toen zoo'n quintessence van laaie haat, dat juffrouw Harkopëus de brandende lucifer liet vallen op haar karpas. Ze wilde nog stamelen, stamelen dat ze gelogen had, maar dat hare bedoelingen goed waren geweest. De woorden stakten in haar keel en terwijl ze haar rug even naar hem toewendde om nogmaals te pogen de lamp aan te steken, voelde zij zijn greep al in haar nek.

De meiden en de knechts vonden haar liggen, languit in de pronkkamer, met de lichte oogen wijd open. En het oude hart, dat zoo laat aan een misplaatst gevoel van moederweelde was gaan lijden, stond al lang stil.

E. VAN LIDTH DE JEUDE.

SINT KATRIJN.

25 November.

De schilderachtige Katrijne Singel te Utrecht ontleent zijn naam aan Sint Catharina van Alexandrië, die, dank zij haar buitengewone bekwaamheid, verheven werd tot patrones der geleerden. Volgens de legende was zij de dochter van Costis, broeder van Constantijn den Grooten en Sabinella, dochter van een Egyptisch koning. Na haars vaders dood tot den troon geroepen, bleef zij zich aan de wetenschap wijden en weigerde een huwelijk aan te gaan. Haar naam duidt „de reine“.

Tevergeefs trachtte de bekende Christenvervolger Maximus haar van het Christelijk geloof, hetwelk zij omhelsd had, af te brengen. Op een, van scherpe tanden voorzien, rad gebonden, zou zij in stukken zijn gereten indien niet een engel het rad was komen verbreken. Later is zij, naar men verhaalt, den offerdood gestorven ter plaatse waar het klooster staat, hetwelk altijd gestorven naam draagt, nl. aan den voet van den Catharina-berg, een der spitsen van den Sinaï. Het rad is noch altijd attribuut en in Italië heet zij dan ook steeds Catharina „delle ruote“, terwijl het roosvenster in de roomsche kerken „Catharina wiel“ genoemd wordt. De „Nieuwe kerk“ te Amsterdam was van ouds aan haar gewijd, die gerekend wordt tot de zoogenaamde „Noodhelpers“, wier hulp men inroept tegen ziekte en gevaar.

Merkwaardig is het dat in Duitschland verscheiden bronnen, door boomen omgeven, den naam „Catharina bron“ dragen, omdat op bepaalde tijden een hoofd in het water gezien wordt, hetwelk niets anders is dan een weerspiegeling van de maan.

Behalve dat deze heilige in verband gebracht is met de weersgesteldheid — men denke aan het Duitsche rijmpje „Wie's um Katharina trüb oder rein, so wird auch der nächste Hornung sein“ — treedt zij, dank zij haar naam en haar maagdelijkheid, als beschermster der ongehuwd gebleven vrouwen op. „Sainte Cathérine“ wordt te Parijs nog altijd met uitbundige vreugde, als feestdag der ongehuwde modistes e.a., gevierd. De deelnemers tooien zich bij die gelegenheid met het eigenaardige kapje, hetwelk naar de beschermheilige wordt genoemd. Typisch is ook de Fransche uitdrukking voor oude vrijster worden of ongehuwd blijven, nl. „Coiffer Sainte Cathérine“.

Tegenover — en dit ten slotte — het, ten onrechte aan Luther toegeschreven rijmpje: „Wer nicht liebt Weib, Weib, Gesung, bleibt ein Nar sein Leben lang“, staat de welgemeende raad, welke de bekende Duik Almanak bij den datum van 25 Nov. geeft, nl. „Wilt gij lang leven, zwicht u van

Wijntje
Katrijntje
en Chagrijntje!“

F. W. DRIJVER.

Foto L. Kleber-Denig.

ROTSTUINEN EN ROTSBEPANTING. AUBRIETIA.

Rotstuinen en Rotsbeplanting.

DEZE tak van tuinieren die vooral bij onze burens aan de andere zijde der Noordzee zooveel vrienden en beoefenaars heeft gevonden, is bij ons nog weinig bekend, doch begint steeds meer ingang te vinden.

En inderdaad, een rots met smaak en kennis aangelegd en beplant met de juweelen der bergflora is a beauty, a thing for ever, een tuin voor den fijnproever, een nooit falende bron van genot en schoonheid en vreugde. En bijna iedere tuinbezitter, al is 't

maar van een stadstuintje, kan deze wonderen aanschouwen en bezitten, mits zijn tuin slechts aan een paar voorwaarden voldoet. Deze zijn in de allereerste plaats veel zon en dan geen hoge boomen in de nabijheid van de aan te leggen rotstuinen die door hun wortels alle voedsel aan de omgeving onttrekken en door overhangende takken bij regen steeds drup veroorzaken.

Beantwoordt het geheel aan deze voorwaarden dan kan de aanleg ter hand worden genomen. Men kan daarvoor nemen sintels, veldkeien en natuursteen. Sintels en veldkeien zijn niet erg geschikt en bevorderlijk voor plantengroei en bovendien uit een aesthetisch oogpunt minder mooi; vandaar dat natuursteen, als zandsteen, lavasteen, leisteen enz. verre te verkiezen is.

Wat nu de aanleg zelf betreft, men graaft eerst den grond uit en toekomstige elders op, zoodat het geheel ongeveer den vorm van de steenstukken en begint bij 't laagste punt om zoo naar boven te bouwen, ervoor zorg dragende dat de stukken steen met hun schilderachtigste kant naar voren (in het gezicht) komen. Leg de steenstukken goed vast en een weinig naar achteren afhellend, waardoor de regen die op de steen valt, ook de plant daarachter ten goede komt. Bouw de hellingen zoo, dat die op de zonzijde gelegen langzaam afloopen waardoor het regenwater niet weglooft doch de rots ten goede komt; en de hellingen op de schaduwzijde zoo steil mogelijk, zoodat hier het regenwater vlug afloopt. Zorg verder voor uitmuntende drainage (vooral op klei en veengrond) daar anders het sterfverlies der planten in den winter aanzienlijk zal zijn door ons vochtig klimaat en de vele winterregens; immers, de bergplanten verkeeren in hun natuurstaak in den winter maandenlang onder een dik sneeuw- en vorstdek, waaruit wij tevens ervaren dat droge winterkoude, te hoog, waardoor zomers geregeld gesproeid moet worden, maar zorg dat een deel der rots onder het omringende grondoppervlak komt te liggen. Onnoodig hier bij op te merken dat het

Foto L. Kleber-Denig.

ROTSTUINEN EN ROTSBEPLANTING.
DRYAS OCTOPETOLA.

geheel een onregelmatig, los en natuurlijk en daardoor schoon aanzien moet hebben.

Wij kunnen hier nog aan toevoegen dat onze beste leermeesteres en voorbeeld de natuur is en wij in 't bergland (zelfs in ons Zuid-Limburg) door goed en aandachtig beschouwen zullen zien hoe wij onze steenblokken hebben te bouwen om ze zoo natuurgetroouw mogelijk en tevens het beste geschikt voor plantengroei te maken.

De beplanting der rots kan in najaar en voorjaar geschieden, over 't algemeen is 't voorjaar de meest geschikte tijd.

Voor den grond tusschen de steenblokken waarin men plant (die altijd zooveel mogelijk in verbinding met den ondergrond moet staan zoodat de bodemcapalariteit in orde is) neemt men het beste een mengsel van zand of lichten tuingrond (geen bemeste), leem en bladaarde, waaraan voor sommige planten nog veen of kalk (puin) wordt toegevoegd. Raadzaam is het verder niet in één of enkele exemplaren doch in kolonies te planten (geen verschillende soorten door elkaar) daar dit een mooier effect geeft en ook voor groei en bloei der planten meer bevorderlijk is.

De enthousiaste liefhebber zal in den beginne menige fout maken, maar hij weet zeer goed dat uit de vergissingen van het heden groeit en bloeit het succes van de toekomst en zoo wacht hij zijn tijd af en werkt voort, steeds door nieuwe proefnemingen naar betere resultaten trachtende.

Van de juweeltjes die men op zijn rots gemakkelijk kan kweeken en die de bewondering van ieder bloemen-liefhebber zullen oogsten geeft de afbeelding op blz. 560 een voorbeeld. Het is een Aubrietia soort waarvan een 5 tal n. l.: Aubrietia Moerheimi, A. graeca, A. Lavender, A. Fire King en A. Dr. Mulus voor de rotsplantenliefhebber van groote waarde zijn door hun vollen, rijken en langdurigen bloei. De bloemen, lila rose en lavendelkleurig, die in overweldigende massa een paar maanden lang voortgebracht worden, verschijnen in April, somtijds al in Maart, en ook later in den zomer, wanneer de hoofdbloei die in de maanden April en Mei valt reeds is afgelopen, openen zich nog steeds nieuwe bloemen, al zijn ze dan ook niet meer zoo talrijk.

Een tweede zeer mooie alpine, waarvan de bloeitijd in 't laatst van April begint om ook een paar maanden onafgebroken voort te duren, is Hutchinsia alpina. De talrijke witte bloempjes, die aan vrij korte steeltjes worden voortgebracht, steken zeer fraai af tegen het glanzend groene bladerenkussen.

De Hutchinsia behoort evenals de Aubrietia tot de groote familie der Cruciferen. Deze familie omvat nog meer mooie bergplanten, begeerenswaardig voor den rotstuinliefhebber, o. a. de Alyssums (schildzaad) waarvan Alyssum montanum en A. Saxatile met verschillende variëteiten de voornaamste zijn. Deze bloeien geel met duizenden kleine bloempjes, zoodat de planten in den bloeitijd één boeket lijken en de bladeren geheel onder de bloemenmassa schuil gaan. Ook de Iberis sempervirens behoort tot deze groote familie, eveneens een bloemenweelde voor de rots met zijn talrijke in kransen staande witte scheefgevormde bloemen. De Draba aizoon sluit met haar fraaie bladrozetten en gele bloempjes aardig deze serie.

De bovengenoemde planten vereischen alle een zonnige droge standplaats, een schralen grond vermengd met wat kalkpuin, en bloeien des te weelderiger naarmate men minder zorg aan ze besteedt.

De tweede afbeelding (boven op deze blz.) laat ons een buitengewoon mooie alpine zien die 't hart van menig plantenliefhebber zal doen opspringen van vreugde, en wel Dryas octopetola. Hoewel iets moeilijker in cultuur dan de voorgaande planten is ze toch gemakkelijk te kweeken, vooral wanneer men zorgt voor wat vocht en veengrond in den bodem. De groote helder witte bloemen verschijnen in Mei en als de bloeitijd, die ruim een maand duurt, is afgelopen, geven in den zomer de prachtige zaadpluizen nog eens een zeer mooi effect.

De Dryas, die tegenwoordig hoofdzakelijk in de Alpen gevonden wordt, kwam vroeger gedurende den IJstijd in geheel Noord-

Duitschland voor zooals uit fossie vondsten gebleken is. Men noemt dat een relict. Wij kunnen hieruit leeren dat de plant voor haar goed gedijen een koele standplaats nodig heeft. De Dryas behoort tot de familie der Geum's, nagelkruid (onderfamilie der Rosaceae) welke familie nog een paar voor ons doel zeer schoone planten omvat, n. l. Geum reptans en G. montanum, beide met groote gele bloemen.

Alle bovengenoemde planten, uitgezonderd de twee Geum's, groeien wat men noemt spreidend, zoodat ze de omringende steenblokken gaandeweg met hun kussens bekleeden en ook uit dit oogpunt beschouwd zich voortreffelijk leenen voor rotsbeplanting. Ook blijft hun loof in den winter groen waardoor ook dan de rots een vroolijk en levendig aanzien blijft behouden.

Hierboven hebben wij eenige planten besproken die niet alleen uit een oogpunt van bloemenschoonheid voor de rotstuinliefhebbers van belang zijn, maar ook doordat hun gebladerte 's winters groen blijft, de rots voor een dor en doodsch aanzien in dien tijd behoeden.

Drie families die aan deze voorwaarden ook in alle opzichten voldoen en eigenlijk in geen enkelen rotstuin mogen ontbreken zijn de Sedums, Saxifraga's en Sempervivums. Tot de Sempervivums (van Semper — altijd, vivere — leven) behooren o. a. het aan alle lezers zeker welbekende huislook of donderbaard, Sempervivum tectorum, afkomstig uit de Alpen, dat veel op daken en schuren ten plattelande wordt aangetroffen en vroeger algemeen gold en daarom ook gekweekt werd als een onfeilbaar middel tegen het inslaan van den bliksem, terwijl het sap bekend stond als volksmiddel tegen brandwonden. Als wij die rosetten, soms heele kolonies, zoo op de kale dakpannen zien groeien, begrijpen wij dat de planten geen vetten bodem nodig hebben. Sempervivum fimbriatum is een nog mooiere plant voor de rots, terwijl Sempervivum arachnoideum en S. laggeri wel tot de allerschoonste dezer groep gerekend kunnen worden door het prachtige spinrag dat over de rosetten uitgespreid ligt. Dit wordt veroorzaakt door viltige op spinnenweb lijkende haren die aan de punten der blaadjes van 't bladrozet voorkomen. Hoe meer zon, des te prachtiger en witter het spinrag. Men doet het beste ze te planten in spleten, waardoor de rosetten niet horizontaal uitgespreid op den bodem liggen, maar verticaal tusschen de spleten groeien, zoodat het regenwater niet in de rosetten kan blijven staan. In onze natte winters verdwijnt het spinrag om in de lente terug te komen; een stuk glas, in dien tijd over de planten gelegd, doet het spinrag het geheele jaar door bestendig zijn. Tegen den zomer worden dikke knobbels gevormd, die al grooter en grooter worden en uitgroeien tot prachtige bloemtrossen, meest rose of rood van kleur. Vooral ook door hare prachtige roode bloemen dienen wij hier nog de Sempervivum montanum te noemen.

De Sedumfamilie behoort thuis op de droogste en zonnigste plaatsen onzer rots. Een vertegenwoordiger dier familie die ook in ons land voorkomt is de muurpeper, Sedum acre, met hare talrijke gele bloempjes, die veelvuldig aangetroffen wordt op droge, schrale, zonnige plaatsen en in de duinen. De Sedums groeien spreidend en hun loof vertoont talrijke nuances tusschen groen en rood. Een paar mooie soorten voor de rots zijn Sedum album, S. roseum, S. kamschaticum, S. pulchellum, S. anglicum enz.

De Saxifragafamilie is misschien wel de allermooiste rotsplantenfamilie. De soortenrijkdom is enorm en men zou een rots alleen wel met verschillende Saxifraga's kunnen beplanten en een bloemenrijkdom en schoonheid hebben die alle moeite, zorgen en aanleg ruimschoots zou loonen. Van de tengere zodenvormende Saxifraga oppositifolia met haar kleine blaadjes en vrij groote paarsachtige bloemen tot de machtige Pyreneëen Saxifraga, S. longifolia, de koningin der Saxifraga's geheeten, hebben we een reeks zoo mooi en schoon als men zich maar wenschen kan.

Foto L. Kleber-Denig.

ROTSTUINEN EN ROTSBEPLANTING.
SAXIFRAGA LONGIFOLIA.

Het is ondoenlijk hier alle soorten op te noemen, maar enkele wil ik toch even nader beschouwen. Vooreerst dan de zoden-vormende soorten, waarvan de meeste in Maart, somtijds al in Februari hun bloemen openen. De *Saxifraga oppositifolia*, *S. decipiens*, *S. pedemontana*, *S. apiculata*, *S. burseriana* enz. munten hier bovenal uit door hun in verhouding der plantjes groote en prachtige bloemen. In Engeland en ook in Duitschland heeft men door verschillende kruisingen tallooze prachtige variëteiten gewonnen, waarvan wel de mooiste zijn *S. burseriana gloria* met groote zuiver witte en *S. Schöne von Ronsdorff* met schitterend rood gekleurde bloemen. Al deze planten verlangen een lichten, niet te schralen en vooral niet te drogen bodem.

Dan hebben we de groote, rosettenvormende *Saxifraga*'s. De blaadjes dezer rosetten zijn aan de randen geheel geïncrusteerd, wat ze een buitengewone schoonheid geeft en alleen al voldoende zou zijn om een plaats op de rots toe te kennen. Terloops zij hierbij opgemerkt dat deze planten gaarne wat kalk in den bodem verlangen, waardoor de incrustatie behouden en bevorderd wordt. Deze soorten dienen ook bij voorkeur in spleten geplant te worden, om dezelfde redenen als bij de *Sempervivums* vermeld is.

Wat zal ik verder vertellen van de prachtige *Saxifraga linguata*, *S. lantoscana*, *S. cotyledon* met haar prachtige tot 2 voet lange neerhangende bloemtrossen van honderden witte bloempjes. Wat een natuurtafreel, zooals ik het zag boven den Handekwaterval bij den Grimseplas tegen de kale rotswanden, alleen besproeid door het opstijgende schuim van den waterval, daar tallooze witte bloempluimen naar beneden te zien hangen; waarlijk iets om nooit te vergeten. En dan de machtige *S. longifolia* (zie de afbeelding op blz. 561), wel de mooiste van alle met haar groote bladrozetten die soms een kleine voet in diameter worden, voordat de plant een reuzenbloemtros voortbrengt (waar meestal eenige jaren voor noodig zijn) die wel 3 voet hoogte kan bereiken. (Slot volgt).

J. KLEBER GZN.

NIEUWERKERK IN DUIVELAND.

DUIVELAND, vroeger een afzonderlijk eiland, maar door inpoldering van den overouden stroom de Gouwe en het kanaal het Dijkwater aan het eiland Schouwen gehecht, is oude grond. Ongeveer in het midden, rondom de plaats waar nu Nieuwerkerk ligt, bevinden zich nog de grootere en kleinere overblijfsels van een vijftal vliedbergjes, terwijl de sporen van nog vijf of zes dier vluchtheuvels aan te wijzen zijn. Dr. J. C. de Man, in zijn werk over de vliedbergen in Zeeland, stelt de wording dezer heuvelts in de 6e eeuw. Vermoedelijk is dan ook het centrum van Duiveland, het hoogliggende Nieuwerkerk, het oudste deel van dit eiland, al mag men aannemen, dat, afgaande op den naam, Ouwkerk als kerkdorp ouder is dan eerstgenoemde plaats.

Nieuwerkerk, in 1233 reeds vermeld, kan dus uit de 12e eeuw of iets ouder zijn.

De toren, zooals die hiernaast is afgebeeld, schijnt van 15e eeuwse constructie. Hij is van alle Duivelandse gebouwen het merkwaardigste en, naast den Haagschen Sint-Jacobstoren, een unicum in Nederland wegens den zeszijdigen vorm. In 1590 en 1591 werden er (blijkens de rekening der geestelijke goederen) groote herstellingen aan verricht. Toen werd hij van beneden tot boven vermeteld, en zijn een nieuwe kap en galerij er op gezet, daar het gebouw destijds in zeer vervallen staat was. Een steentje met het jaartal 1591 aan de Westzijde van den toren herinnert aan die reparatie, welke voor een deel uitgevoerd werd met steenen van het verwoeste klooster Sion onder Noordgouwe. Beklimt men den toren, van welks omgang men een prachtig gezicht heeft over het welvarende Duiveland, dan ziet men in de hoogste verdieping eene in 1645 door Michiel Burgerhuys gegoten klok hangen, welker opschrift de namen bewaart van Zierikzeesche regenten. Zierikzee was sedert 1566 ambachtsheer o. a. van Nieuwerkerk en bekostigde de aanschaffing van de klok. Op eenigen afstand van den toren staat het nog overgebleven deel der kerk, het koor, en tusschen beide gebouwen bevindt zich de openbare school. Het schip der kerk is in het begin der 17e eeuw door hemelvuur vernield en op een aardig plaatje in de in 1635 uitgegeven „Poemata” van den Zierikzeeschen dichter en regent Adriaan Hoffer ziet men het inslaan van den bliksem in het gebouw. In het koor, dat nog groot genoeg is om de Nieuwerkerkse gemeente tot bedehuis

te strekken, liggen nog onderscheidene oude zerken, o. a. van Heer Witte Heynens, den tweeden deken van het sedert ± 1490 aan deze kerk verbonden kapittel van kanunniken, die in 1523 overleed. Even buiten Nieuwerkerk bevindt zich eene oude herberg, genaamd „de Wereld,” eene voormalige brouwerij, geheeten naar een gevelsteen waarop een wereldbol gebeiteld staat met een kruis er op en met dit opschrift: „In de werelt leeft niemand, Sonder hater of viant.” Het jaartal 1651, dat er vroeger bij stond, is sedert lang verdwenen.

Nieuwerkerk bezit, behalve de genoemde Hervormde kerk, o. a. nog eene Gereformeerde en eene Apostolische kerk en in den ring van het dorp is een voor enkele jaren gesticht net gebouw voor behoeftige oude lieden, terwijl even buiten het dorp eene zuivelfabriek zich bevindt. De plaats is zeer welvarend en talrijke fraaie nieuwe woningen in en buiten het dorp hebben aan Nieuwerkerk in de laatste jaren een geheel ander aanzien gegeven, voornamelijk na 1900, toen het door de tram met Schouwen eenerzijds en met Holland anderzijds verbonden is geworden. D. V.

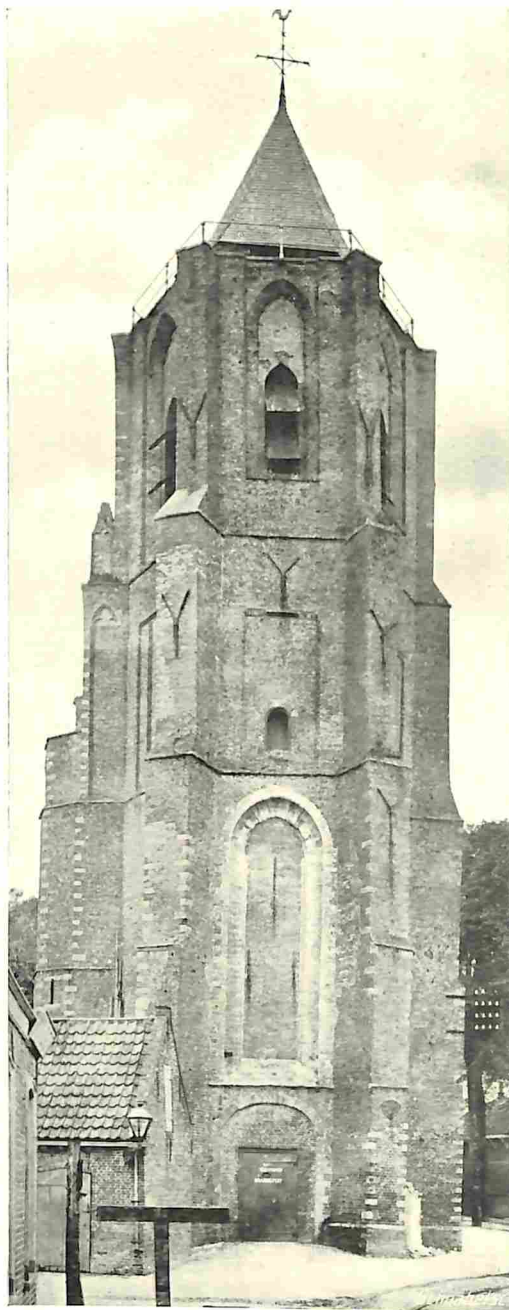
Zeventiende-eeuwsche sport.

MEN schreef het jaar onzes Heeren 1637. Het jaar te voren had de Utrechtsche vroedschap de Illustre school, die de stad Utrecht in 1634 opgericht had, verheven tot eene hoogeschool, en de stedelijke regeering achtte het dus wel noodig, om aan hare dus geëerde stichting wat meer luister bij te zetten. Dat ging destijds soms wel eens op eene eigenaardige manier, die ons twintigste-eeuwers zonderling dunkt. Zoo werd in eene memorie, die ten jare 1707 aan de Utrechtsche vroedschap overhandigd werd, in allen ernst betoogd, dat de benoeming van een hoogleeraar in een nieuw onderwijsvak, het publieke recht, voor de academie van minder belang was dan de inrichting van een manège, waar de jongelui konden leeren paardrijden. Zulk een alternatief werd in 1637 niet gesteld; maar de leden van de regeering waren ook toen toch blijkbaar van meening, dat men de studenten het best kon lokken door hun de gelegenheid te bieden om zich te vermaken.

Den 6en Februari 1637 besloot dus de vroedschap, „tot cieraet deser stadt ende tot exercitie ende vermaeck van de borgers ende inwoonders, midtsgaders andere dese stadt ende academie frequenterende, te doen maecken een maillebaen.” Een maliëbaan (paille-maillebaan) was destijds eene niet ongewone inrichting van vermaak: behalve Utrecht bezat ook 's Gravenhage er eene, en te Londen herinnert de bekende straat Pall Mall nog heden aan het 17e eeuwse spel, terwijl zijn naam ook in het Fransch nog voortleeft in de uitdrukking „pèle môle.” Maar al was het spel niet zeldzaam, het was toch eenigszins eene luxueuse inrichting; want de aanleg was vrij kostbaar, kostbaarder nog dan het timmeren van kolbanen, die destijds bij tal van herbergen voorhanden waren, zooals thans de kegelbanen: blijkbaar was het maliespel iets meer gedistingeerd.

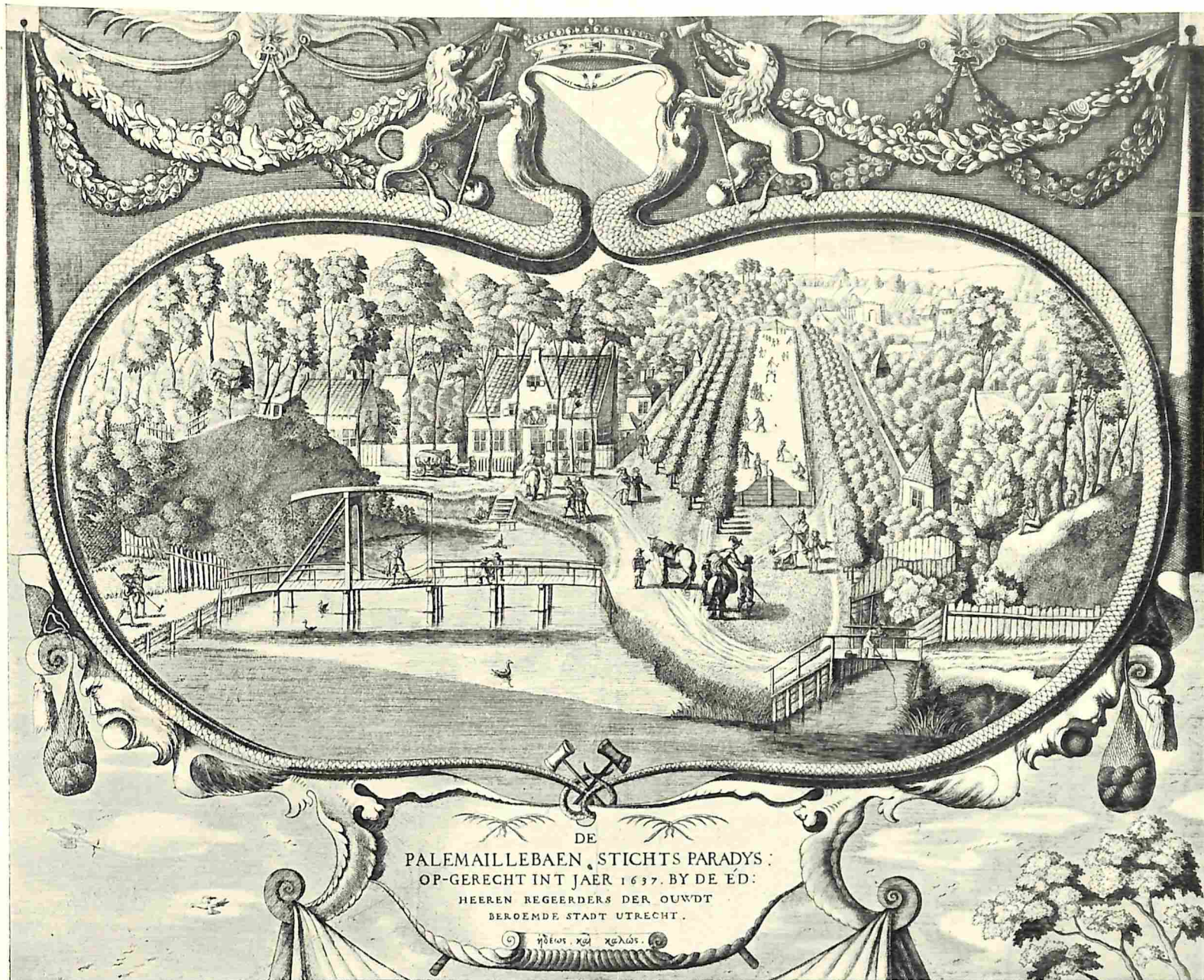
De vroedschap oordeelde voor de nieuwe baan het geschiktst het Oudwijkerveld, en wel het stuk land naast de herberg het Gulden vlies, die aan den stadssingel stond achter het bolwerk Lepelenburg; het perceel strekte zich uit tot de Oudwijkerlaan bij de Gildbrug. Het terrein behoorde aan de abdij Oudwijk, en men besloot dus met de heeren van de Ridderschap, die „de directie” van de abdij hadden, over de zaak te spreken: Burgemeesteren werden met enkele leden van de Vroedschap daartoe gecommiteerd. Den 20en April werd de herberg het Gulden vlies (het tegenwoordige Maliehuis) voor de stad aangekocht tot woning van den maillemeester, en den 24en Augustus keurde de vroedschap, op voorstel der commissie, de overeenkomst met de Ridderschap goed, waarbij deze aan de stad het noodige land afstond voor een erfpacht van f 15.— 's jaars per morgen.

Toen kon de aanleg van de baan beginnen. Het terrein langs de herberg werd omgeven door eene hooge houten schutting met eene nette ingangspoort; daarbinnen werden aan de beide einden twee palen, in het midden nog twee geplaatst. Aan weerszijden langs de schutting werden vier rijen lindeboomen geplant, die mettertijd zouden opgroeien tot drie statige lanen, waaronder de burgerij kon wandelen en zich vermaken met het gezicht, hoe de Utrechtsche muzenzonen zich ijverig bezighielden met het edele maliespel. Blijkbaar gelukte de toelag en was de Maliëbaan reeds in

DE TOREN VAN NIEUWERKERK IN DUIVELAND.

ZEVENTIENDE-EEUWSCHE SPORT. DE MALIEBAAN EN OMGEVING TE UTRECHT OMSTREEKS 1650.

Naar een gravure in het Leidsche prenten-kabinet.

de 17e eeuw de geliefkoosde promenade; want men verhaalt, dat de Franschen in 1673, toen zij te Utrecht zoo huishielden, de boomen van de Maliebaan spaarden om hunne zeldzame schoonheid.

Wel eigenaardig is het te zien, hoe het terrein, waar de Stichtsche jongelingschap zich in het midden der 17e eeuw oefende in de sport, die destijds populair was, er uitzag; de hierboven gereproduceerde afbeelding van omstreeks het jaar 1650, genomen naar het enig bekende exemplaar in het Leidsche Prentkabinet, geeft ons daartoe de gelegenheid. De kennismaking levert ons eene verrassing. Zooals het bij de 17e eeuwse burgerij zoo populaire kolfspel nog voortleeft in het moderne „golf”, dat uit Engeland weder tot ons gekomen is, zoo bemerken wij thans, dat ook het maliespel ons weder goed bekend is: het is niets anders dan het ons niet vreemde croquet. De palen aan het einde, het poortje in het midden deden ons dit reeds vermoeden; maar de ballen en hamers, waarmede de prent versierd is, maken het tot zekerheid. Onze plaat is eene ware sportprent uit de 17e eeuw: zij noemt de maliebaan het „Stichts paradijs,” en zij brengt overal als ornament de hamers en de ballen van het spel aan: zelfs de leeuwen, die het stadswapen vasthouden, zijn er mee bezig, en de maskers beneden aan den rand hebben croquetballen in den mond. Alle afgebeelde personen doen aan sport: bij de Maliebaan en op de Maliebrug ziet men paardrijdende heeren en dames, een valkenier en een jachtdienaar met twee geschoten hazen, terwijl terzijde een visscher zijn bedrijf oefent. Ik vermoed, dat de zeldzame plaat slechts een vignet is ter versiering van een lofdicht op het edele maliespel; want de plaat blijkt van onderen afgeknipt te zijn: onder het afgeknipte kleed begon dan, naar ik meen, het gedicht, dat de Utrechtsche burgerij zal aangemaand hebben, om zich ijverig bezig te houden met sport in al hare vormen.

S. MULLER Fz.

DE PELSJAGERS.

(Vervolg van blz. 555).

„Nee,” schreeuwde hij met een stem, die hen deed zwijgen. „Hier is Ambrose Doane!” Hij wachtte even om het effect. „Ik vroeg Ambrose Doane op onze vergadering te komen om met ons te spreken. Ik zeg nu tot hem” — hij wendde zich tot Ambrose — „je hebt deze mannen gehoord. Zij hebben zooveel onrecht geleden,

dat zij niet goed meer zien. Zij zijn zoo boos, dat ze niet meer weten wat ze doen. Ik vraag Ambrose, wil je hen redden? Wil je ons helpen de ketenen te breken? Koop ons graan.”

Een volmaakte stilte volgde. De sluwe oude man had zijn voorstel voor zich gehouden, totdat hij het psychologisch oogenblik gekomen achtte.

Ambrose was er eenigszins door verbluft. Hij stond op en zeide langzaam, terwijl hij aller oogen op zich gevestigd voelde: „Ik moet eenigen tijd hebben om er over te denken; ik moet met Simon Grampierre spreken. Ik zal hem voor morgen mijn antwoord geven.”

Simon zeide tegen de mannen: „Mannen, wil je je graan aan Ambrose Doane verkoopen voor een dollar vijf en zeventig?”

De vraag verbrak de stilte. Er kon geen twijfel zijn, dat het voorstel aangenomen was. Luid gaven ze hun goedkeuring te kennen.

„Zeer goed!” zei Simon. „Ik zal met Ambrose Doane spreken en hem bewegen met ons te handelen.”

De vergadering ging uiteen. Het was toen even over negenen.

Simon en Ambrose gingen te zamen naar een bank op den oever van de rivier.

Er waren ontelbaar veel vragen te doen en antwoorden te geven. Simon schatte de hoeveelheid graan, indien er geen vorst kwam, op twintig duizend bushels tarwe en half zooveel haver. Het was voor een jongen man als Ambrose een gewichtige beslissing.

De grootste moeilijkheid was de beantwoording van de vraag hoe de tarwe gemalen moest worden.

„Heb je hier een stoommachine?” vroeg Ambrose.

„Ja, voor onze dorschmachine,” antwoordde Simon.

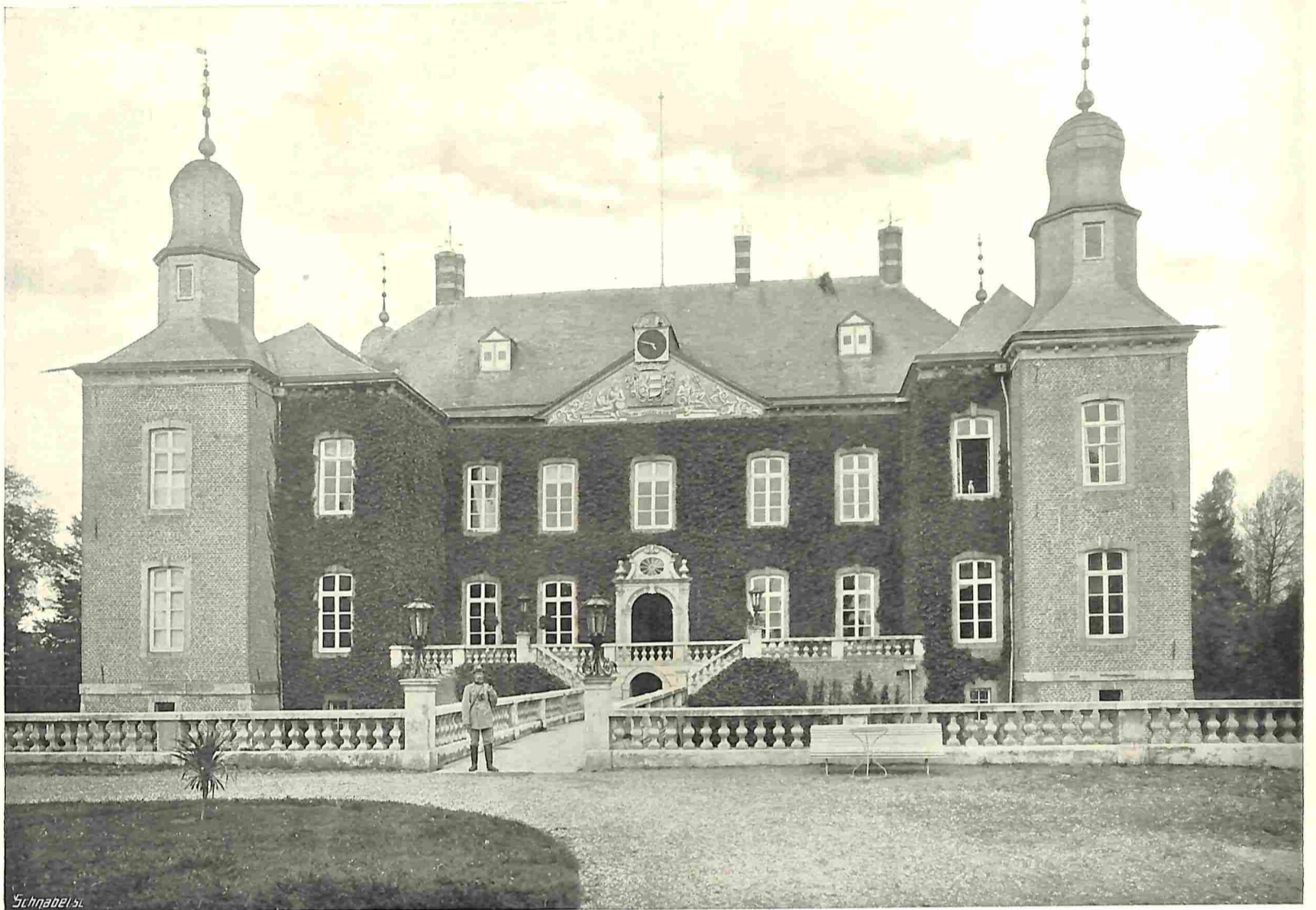
„Ik zou een eenvoudige molen kunnen bestellen,” zeide Ambrose, „doch het is twijfelachtig of wij dien dit jaar nog zouden ontvangen.”

„Ik heb een handmolen,” zei Simon. „Wij noemen hem den menschendooder. Als hij den geheelen dag werkt, maalt hij een paar zakken meel. Het is een zeer oude.”

„Kan hij niet aan de stoommachine gekoppeld worden?” vroeg Ambrose.

„Wa, daar heb ik nooit aan gedacht,” zei Simon. „Misschien maalt hij dan vier zakken per dag.”

HET KASTEEL HILLENRADE BIJ SWALMEN, DAT DEN EX-KROONPRINS VAN DUITSCHLAND ALS VERBLIJFPLAATS IS AANGEWEEZEN.

Ambrose was voornemens geen antwoord te geven voor hij Colina geraadpleegd had. Zeer tegen Simon's raad, meende hij dat Gaviller in de gelegenheid moest worden gesteld om toe te geven. Simon gaf met weezin toe.

Om tien uur vertrokken Tole en Ambrose in een kano.

Ambrose had niet de bedoeling Colina om een onderhoud te vragen. Alvorens te vertrekken schreef hij haastig een briefje.

„Colina, De boeren hebben mij gevraagd hun graan te koop. Ik zal het moeten doen, tenzij je den prijs betaalt, dien zij vragen. Het is van geen nut om dit nu te zeggen, maar ik zou liever mijn hand afslaan dan je tegenstander te zijn. Mijn schuld is het niet. Je zult het niet gelooven, doch het is niettemin een feit, dat, als jij den gevraagden prijs niet betaalt, ik het zal moeten doen om jou te redden. Als je toestemt hun een vijf en zeventig te betalen, ga ik morgen naar Moultrie en zal ik je nooit weer lastig vallen. Ambrose.”

Toen zij bij Gaviller's huis landden, zond Ambrose Tole met dezen brief. In verwonderlijk korten tijd zag hij den halfbloed terug komen.

„Heb je haar gezien?” vroeg hij gejaagd.

„Ja,” antwoordde Tole.

„Gaf ze een antwoord mee?”

„Alleen dit.”

Ambrose hield zijn hand op en Tole liet de snippers er in vallen tot welke zij zijn brief verscheurd had. Onthutst zag Ambrose er naar. Hij had zich op een mogelijke vernedering van haar kant voorbereid — doch vernederd te worden in het bijzijn van den halfbloed! Hij haalde diep adem om zich te herstellen en zijn hand openende liet hij de snippers in den stroom vallen.

„Laten wij terugkeeren,” zei hij kalm.

Op den terugweg spraken ze niet.

Grampierre wachtte op hen in de groote keuken.

„Ik zal je mijn antwoord nu geven,” zei Ambrose.

„Wel?” zei de oude man nieuwsgierig.

„Het is slechts een halve toestemming. Ik zal genoeg van je graan kopen voor een vijf en zeventig, dat je den winter door kunt komen; en ik zal hier een voorraad waren brengen, die voldoende is voor je behoeften.”

Simon greep zijn hand en drukte die hartelijk. „Dat is goed!” riep hij uit. „Ik verwacht niet meer.”

„Morgen ga ik naar Moultrie terug,” vervolgde Ambrose kalm.

„Ik zal er met mijn compagnon over spreken en als wij over genoeg geld kunnen beschikken zullen we al je graan kopen.”

„Tole zal met je gaan,” zei Simon. „Je kunt hem met een brief terugzenden.”

Ambrose ging naar bed en sliep zonder te droomen. De natuur is genadig. Nadat men in het lijden een zeker punt voorbij is, dient zij een verdoovend middel toe. Den volgenden morgen deed Ambrose zijn zaken af met Simon en maakte hij zich voor de reis gereed, naar allen schijn even kalm en natuurlijk als altijd. Alleen Job merkte de lichte verandering in zijn meester op. De trouwe bruine oogen zochten voortdurend Ambrose's gezicht en de belachelijk krullende staart trachtte tevergeefs er een glimlach op te voorschijn te roepen.

* * *

In den middag van den zesden dag daarna landden Ambrose en Tole te Moultrie. Niets was er veranderd. Het gezicht van Peter's eerlijk rood gelaat was als een balsem voor Ambrose's gewond hart. Toen hij Ambrose zag, verdwenen de overblijfselen van Peter's boosheid gelijk mist in de zon.

Hij klopte zijn jongen compagnon op den rug tot zijn longen meeklonken. Peter's blauwe oogen straalden van oprechte blijdschap, terwijl hij hem op zijn manier de les las.

„Dus daar ben je weer, zoo'n miserabele spring-in-'t-veld laat me in den steek als een roodhuid die goed gegeten heeft en niet werken wil. Ik heb gehoopt dat mijn oogen je nooit weer zouden zien. Maar daar ben je waarachtig terug en 't lieve leven begint weer voor me!”

Ambrose glimlachte verlegen en greep hem bij de hand.

Peter zond Tole naar Eva om te eten; hij ging met Ambrose naar de kleine shack van den laatste. Ambrose zag verwonderd om zich heen. Het was alsof hij in het huis van een ander was. Zijn eigen oude ik was er niet meer.

„Wat is er met je gebeurd?” vroeg Peter gemaakt achteloos.

„Waarom vraag je dat?” zei Ambrose vlug. Hij vond het een vervelende gedachte, dat alles op zijn gezicht te lezen was.

„Je ziet er ouder uit,” zeide Peter. „Je grinnikt lang zooveel niet meer.”

Ambrose begon onmiddellijk te grinniken — op een bijzondere manier.

„Ik heb je veel te vertellen,” zei hij. „Na het avondeten zullen wij praten.”

Zij praatten den halven nacht. Ambrose legde Peter zijn voorstel in bange verwachting voor. Peter verwierf de levenslange dankbaarheid van den jongen man door de gereedheid en de hartelijkheid van zijn antwoord.

„Je hebt dat goed opgeknapt,” riep hij terwijl hij hem op den schouder sloeg. „Dat wordt een prachtige onderneming. We zullen al het graan kopen, dat er te krijgen is.

(Wordt vervolgd).